

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

ГОДИНА XI

КНИГА II.

НОЕМВРИЙ 1931

— ВАРНА —

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Отъ теорията за практиката.

1. Б. Върбановъ. — Повече възпитание!
2. Ив. П. Андреевъ. — Дружества въ нашето училище.
3. Ив. Георгиевъ. — Бележки върху началното четене.
4. К. Ванковъ. — Рисуването въ първоначалното училище.
5. Ив. Петковъ. — Педагогично-контролната работа на директора и главния учител.

II. Изъ практиката за практика.

1. Н. Тодоровъ. — Какво могатъ малкитъ.
2. Н. Белевъ. — Съчинение „Писмо“.
3. Ив. Русевъ. — Писмо отъ близкитъ.
4. Ат. Чешмеджиевъ. — Хлѣбъ и брашно.
5. Кир. Кочуковъ. — Надъ люлката.
6. Ст. Ц. Даскаловъ. — Пѣсни за зимата:
 - а) Първи снѣгъ,
 - б) Дѣдо Снѣжко,
 - в) Лошъ дѣдо, брей,
 - г) Зимно хоро.
7. Ал. Д. Симиchieвъ. — Сирашка пѣсенъ.

III. Изъ училището и живота.

1. Вторъ международенъ конгресъ за училища на откритъ въздухъ.
2. Международенъ конгресъ за възпитанието презъ първото детство.
3. Швейцарски педагогически конгресъ.
4. Международенъ курсъ по рисуване.
5. Опитно училище въ Варшава.
6. Въмѣсто чинове — маси и столчета.
7. Вестникътъ като учебно помагало.

IV. Книгописъ и рецензии.

1. Проф. Д-ръ Ст. Консуловъ — Обща биология.
2. Книги и списания, получени въ редакцията.

„Педагогическа практика“ е одобрена отъ Министерството на народното просвѣщение за училищнитъ библиотеки съ окръжно № 9925 отъ 11 априль 1921 г.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА

Год. XI.

ноемврий 1931 год.

Кн. 2.

Б. Върбановъ — Т.-Пазарджикъ.

ПОВЕЧЕ ВЪЗПИТАНИЕ!

Напоследъкъ твърде настойчиво се хвърля укоръ върху нашето училище, че то повече се грижи за развитие на ума, а по-малко за каляване на волята и облагородяване на чувствата. Тъзи обвинения не сж голословни. Има известенъ дѣлъ истина въ тѣхъ. За нея засегнатитѣ трѣбва да държатъ смѣтка.

Нашето училище, неговата уредба и духъ сж рожба на господстващия презъ миналия вѣкъ интелектуализъмъ. Голѣма частъ отъ учителитѣ продължаватъ да мислятъ, че знанието е най-голѣмата сила въ живота, най-мощния двигателъ на всестранния развой и напредъкъ на човѣчеството. Максимата „Знанието е сила“ не е изгубила за мнозина своето обаяние и значение на ръководно начало при учебно-възпитателната имъ дейность. Плодъ на тази действителность сж мнозинството съвременни хора. Мнозина разполагатъ съ много знания, но малцина иматъ човѣшки сърдца. Измамата, лицемерието и подлостъта се разхождатъ най-бепрепятствено изъ срѣдата на всички обществени слоеве. Хората сж маскирани. Стоимъ предъ прага на морална разруха. Вървимъ отъ развала къмъ провала.

Младитѣ трѣбва да бждатъ спасени. Тѣ не бива да израстнатъ въ тинята на пороцитѣ. За тѣхъ сж необходими пощастливи дни. Тѣ трѣбва искрено да общуватъ, да се обичатъ, да се разбиратъ и да си сътрудничатъ. Тѣхното най-голѣмо богатство трѣбва да бжде човѣшкото сърдце, подъ топлината на чийто ласки да се стопява ледътъ на егоизма, личнитѣ смѣтки и користнитѣ домогвания. Всички, които сж ратници на обществена обнова и спасение, трѣбва да прегърнатъ отъ все сърдце дѣлото на народното възпитание. Всѣки трѣбва да даде своята най-добра данъ на младежъта. На първо мѣсто, разбира се, трѣбва да застане народното училище. Нѣкога Ан. Франсъ въ своитѣ речи къмъ френскитѣ учители казваше: „Въ това морално и социално разтление, докарано отъ войнитѣ и мира, който ги последва, училището е,

което ще създаде всичко“. Ние вярваме, че народният ни учител има още запазени въ себе си пламъка на вратата въ доброто, топлината на старото народничество и напредничавия идеализъм, за да може да издигне по-високо тежкото знаме на народната просвета, на което е написан големия обществен лозунг: „повече възпитание!“

Нашето време има нужда от човъци. Тъ трябва да бждатъ правило въ живота на обществото. Не бива като Диогенъ да ги търсимъ посрѣдъ день съ фенеръ. Създаването на социални личности, на истински човъци, трябва да бжде задачата на съвременното училище. Тази задача е постижима. Всѣкидневниятъ училищенъ животъ дава хиляди най-разнообразни случаи и възможности за успѣшното ѝ изпълнение.

Преди всичко, училището е длъжно да запознае ученицитъ съ действителността: то не може да бжде повече чуждо на живота. Бжданиятъ гражданинъ трябва да бжде добре ориентиранъ въ срѣдата, въ която ще бжде ръководителъ и производителъ. Работитъ на работника, на занаятчията, на чиновника, на търговеца и на индустриалеца не бива да сж чужди за ученика. Той трябва да ги познава, за да може утре да се справя по-лесно съ тяхъ. Така ще се избѣгнатъ много недоразумения между възрастнитъ. Трудътъ ще бжде разбранъ, обичанъ, цененъ и възнаграденъ.

Училищнитъ работилници за различнитъ видове рчна работа, училищнитъ градини и опитни полета, честитъ излети въ живота и природата сж една жизнена необходимостъ за съвременното училище. Чрезъ тяхъ по-добре ще се почувствува живота на възрастнитъ, по-добре ще се вникне въ отношенията между хората. Ще се създадатъ предпоставкитъ на обществената солидарностъ — тъй необходима въ днешното време.

Повечето хора сж склонни да търсятъ и използватъ своитъ права, безъ да държатъ смѣтка за чуждитъ интереси, за общественото благополучие и за личнитъ си задължения спрѣмо околнитъ. Едно общество може да се запази и напредва само тогава, когато неговитъ членове иматъ тънъкъ усѣтъ къмъ доброто и възвишено чувство на дългъ къмъ себе си и близкитъ. Училището трябва да работи въ тази насока. То трябва да използва всички възможни срѣдства и случаи, за да приучи децата съзнателно и съ чувство на радостъ да изпълняватъ своитъ задължения. Действията на детето не бива да бждатъ резултатъ на строги заповѣди, издавани отъ възпитателитъ, а послѣствия отъ добра воля, отъ високо съзнание за лична отговорностъ, отъ здраво чувство на дългъ. Надписитъ: „Не викай!“, „Не драскай покщщината и стенигъ!“, „Не плюй по пода!“ и пр. — тъй често срещани въ нашитъ учил. помѣщения — трябва да станатъ излишни. Тъ сж вѣренъ указателъ, че има ученици, които не пазятъ редъ

и чистота, нѣматъ елеметарно чувство на дългъ къмъ себе си и обществото.

Живѣемъ дни на много противоречия и високо политическо напрежение. Човѣшката личностъ е обезценена. Въ отнoшенията на хората вѣе духътъ на личнитѣ смѣтки и домогвания. Лошото господства надъ доброто. Училището трѣбва да разведри тази действителностъ. Наложително е да се отгледатъ у децата чувства на търпимостъ, човѣшко отнасяне, любовъ и състрадание спрямо ближния. Социално мислящитѣ и действащи хора днесъ сж една необходимостъ. За създаването имъ не бива да се жали нито трудъ, нито срѣдства, нито време.

Нѣкога се протовѣдваше, че най-голѣмата добродетель е да умѣешъ да умрешъ за отечеството. Това е крайностъ. Днешниятъ моментъ иска граждани, които знаятъ да живѣятъ и работятъ за благото и преуспѣването на своя народъ. Полесно е да се умре за отечеството, отколкото да се живѣе и работи за него.

Всѣки ще се съгласи, че днесъ международнитѣ отношения сж по-близки и по-сърдечни, отколкото преди. Хората отъ всички страни се сближаватъ. Образува се международно общежитие. Човѣшкиятъ духъ и техниката превърнаха земята въ малка топка, върху която отдѣлнитѣ народи не могатъ да живѣятъ повече отдѣлно едни отъ други. Идеята за международно разбирателство и търпимостъ добива широка популярностъ. Тя е необходимостъ за добруване на човѣчеството. Детето трѣбва да се научи да вижда човѣка и въ този, който живѣе въ друга държава, говори другъ езикъ, изповѣдва друга вѣра. Народитѣ въ бждаще ще се състезаватъ въ полето на науката, техниката и изкуствата. Необходимъ е всеобщъ миръ. Войнитѣ сж излишни. Въ голѣмата война паднаха убити 13,000,000 души. Една върволица хора, дълга 16,000 километра! Възпитанието въ духъ на миръ и международно сътрудничество е необходимо за всички, които искатъ да живѣятъ като хора. Много отъ старитѣ може да казватъ, че това искане е само една мечта на идеалиститѣ. На това възражение не се очудваме. Ако възрастнитѣ бѣха възпитани още отъ малки въ духа на международната търпимостъ, сега не биха ни възразили, а щѣха да ни сътрудничатъ.

Още на училищния столъ децата трѣбва да почувствуватъ и разбератъ, че тѣ въ отдѣлението представятъ голѣмо семейство, общежитие, отдѣлнитѣ членове на което не могатъ да живѣятъ щастливо и да се радватъ на успѣхъ, ако не си помагатъ, не се уважаватъ и не пазятъ установения отъ всички училищенъ редъ. Въ тази насока може да се постигне много. Самоуправлението въ училището е въ съгласие съ изискванията на детската природа. Децата полесно изпълняватъ волята на цѣлия класъ, отколкото разпорежданията

на учителя. Необходимостта, напр., от едно наказание ще се почувствува и наложи много по-естествено и непринудено, когато е резултатът на общо обсъждане, когато е последствие на оформено вече обществено мнение.

Учителят трябва да търси и е длъжен да намъри онази струна на цетската душа, която звучи най-добре при външно въздействие. Децата трябва да бъдат опознати и проучени, за да бъдат целесъобразно възпитавани, ръководени и насърдавани. Общежитието на младите, обикнато от учителите, подпомогнато и насърчено от родителите, е сръдище за създаване на характери, за каляване на воли и облагородяване на чувства. Създаването на такива огнища за душевно производство е дълг на съвременния учител. Материалната и моралната мизерия, апатията и невежеството на много от съвременните възпитателни фактори не може да освободят училището от грижи да действа образователно върху младежта. Училището е факторъ. То е въ сила да прогони сѣнките на пороците, за да се почувствува утрото на живота, граденъ от нови хора, от истински човѣци.

Училището е, което ще създаде човѣшкото въ човѣка. То ще докара „царството Божие“ на земята! Въ него има сили и сръдства за лѣкуване на обществената поквара. Не напразно преди повече от 300 години великият Коменски съветваше: „Ако срещу покварата на човѣшкия родъ може да се намъри цѣръ, тоя цѣръ трябва да се търси главно въ разумната и старателна просвѣта на младите поколения“.

Ив. П. Андреевъ — Габрово.

ДРУЖЕСТВА ВЪ НАШЕТО УЧИЛИЩЕ.*)

„Животътъ е борба. . .“

Старъ, но съ здрава смисълъ изразъ. Животътъ е огроменъ планински масивъ. Пжтища и пжтеки се виятъ край страшни пропасти, възлазятъ къмъ ведри висини, или низвеждатъ въ черни долове. Видяшъ китни градини, бродишъ изъ гори, гмурашъ се изъ храсти, лазишъ по урви, провлачишъ се изъ тѣснини. Нѣкога вървишъ спокойно, веселъ и щастливъ, нѣкога се стрепнешъ, паднешъ, станешъ и пакъ: пипашъ, опипвашъ въ храстъ или камъкъ да се хванешъ, но пжтя си да минешъ, нагоре да възлезешъ. А, може би, пострашно нанадолу се плъзнешъ, въ бездна нѣкога паднешъ и тамъ

*) Кратко резюме отъ рефератъ, държанъ въ три пунктови учебни конференции.

пропаднешъ. . . Да, сурова борба е животътъ ! За да пропжтувашъ по колосаленъ масивъ, се иска корава воля и издържливо тѣло. Де съ гега, де съ здравъ мускулъ, де съ безстрашие, стойка, ржка и кракъ възлазъ трѣбва. Който се роди, планина ще възкачва. Трѣбва му здраво тѣло, здравъ духъ, Кой ще му ги даде ? — Бащата и майката въ наследство, домътъ (семеиството) като втори отпечатъкъ върху него. Училището е третата станция въ пжтя къмъ здраво тѣло и здравъ духъ. Колко много сж му възлагали вѣковетъ ! . .

Животътъ е борба — бойци трѣбва да подготви училището : годни граждани, добри туристи, които ще могатъ да преодоляватъ пропаститѣ и стръмнитѣ му и да възлазятъ нагоре. Хубаво желание — красивъ идеалъ. Училището все още е далечъ отъ него. То дава *много* на ума, а *много малко* на сърцето. Училището се е отклонило къмъ твърде голѣмъ интелектуализъмъ. Дава учени съ пълень мозъкъ, но съ празно сърце. А такива хора . . . пустошатъ свѣта.

Попитали единъ мждрецъ : „Какво тежи най много на земята ?“ — Невъзпитаниятъ младежъ — отговорилъ той. Възпитани трѣбватъ — не само учени. Съ сърдце — не само съ мозъкъ. Къмъ цѣлостна човѣшка личностъ : свободенъ човѣкъ, деенъ човѣкъ, общественъ човѣкъ ! Повече възпитание въ училище ! *Училището възпиталище да стане !* — ето кличката на новото време. Далечъ сме отъ него, но . . . „ще настъпи день, когато не ще има друга мисль, освенъ тая за възпитанието“ (Нишше).

Това ще дойде. Но . . . до тогава ? До тоя *день на възпитанието* ? Се така ли да бжде въ училището — дома на детето ? Не ще ли чуемъ повика на новото : „Повече възпитание въ училище“, повикъ на толкова реформени движения и училища въ Европа и Америка ? . .

Когато се отива къмъ *ново*, подготвятъ се условията за него. Поставятъ се неговитѣ *зародиши* ; пазятъ и подхранватъ се, за да растнатъ и се извисяватъ. Съ други думи : още сега, въ днешното училище, трѣбва да се намѣрятъ нѣща, начини и съдейници за постигане възпитателнитѣ му задачи. Такива зародиши на бждното школно възпитание сж

ученишкитѣ дружества при нашето училище.

Разтварятъ се врати и прозорци на класната стая, разпукватъ се стенитъ ѝ, въвежда се ученикътъ въ просторитѣ на сдруженията, дето е по широко, по приятно. Нѣкои не ги ценятъ. „Детинска работа !“ — отсждатъ и си гледатъ . . . спойствието. Това сж лоши възпитатели — не разсждаватъ, не виждатъ. *Дружеството е малко общество : то дава обществени добродетели, готви за голѣмо общество.* Въ него се отцеждатъ и губятъ всички лични и егоистични израстъци въ човѣшката душа. Тукъ се извършва безболезнена опера-

ция: детето изрѣзва и изглажда „своето“ чрезъ „чуждото“; едното и другото — примирени и сприятелени — му ставатъ мили, ценни. „Азъ“ — тѣ става „ние“. Въ дружеството детето непринудено става *трудовакъ*; само че... безъ мундиръ, безъ натрапното. Залюбва труда, който е „бащата на славата и блаженството“ (Сенека). Въ дружеството се окършватъ върхаритѣ въ чувства и привички, кастрятъ се грани и бодли.

Ученическитѣ дружества сж организми за цѣлостно възпитание, най-добри помощници на учителъ и училище въ дѣлото на възпитанието. Тѣ сж гнѣзда, въ които не се лежи и чака, а се лети, търчи, носи и внася — добри възпитателни гнѣзда при днешното книжно училище. Тѣ сж организации на дѣлото и дейността — не на словото и книгата. На размаха — не на чина и сковаността. Децата се наблюдаватъ и самонаблюдаватъ, изучаватъ и самоизучаватъ, взаимоконтролиратъ и самоконтролиратъ, кастрятъ пороци, юздятъ страсти, благородятъ привички, действуватъ, нѣщо *свое* създаватъ, виждатъ, какъ то растне и крепне подъ слѣнцето на тѣхнитѣ грижи, а всичко това подига самочувствието и вѣрата въ себе, прави ги самонадежни, самодейни и самостоятелни. Тѣ виждатъ, че *трудътъ* е създателътъ на всичко, че всѣки може творецъ да бже, че трудътъ убива мисълта за празностъ, суета, лентяйство и паразитизъмъ. Въ дружеството детето доброволно, ненасилно се повиновява на общия редъ и задължения, съ готовностъ се самодисциплинира и самоуправлява. Всичко това е истинно, цѣлостно възпитание, каквото днесъ училището не може да даде.

Найдохме единъ помощникъ и съдейникъ на възпитанието. Който иска да възпитава още днесъ, въ интелектуалистичното училище, той ще трѣбва да иде съ *ученичкитѣ дружества*. Който иска отъ детето „човѣкъ-гражданинъ“ да създаде, той ще трѣбва да се отбие при детскитѣ дружества. Който иска да даде нѣщо повече и по-хубаво на ученика, той ще стори това въ неговитѣ другарски дружинки. Който иска да вложи нѣщо въ общото, човѣчното и красивото, той ще образува поне едно ученишко дружество, свободна ученишка група, за свободна дейностъ и проява.

И законодателятъ е видѣлъ нуждата отъ тѣхъ (§ 171 отъ Пр. в. за осн. у-ща). Уч. инспектори, педагози, директори и учители налжватъ къмъ тѣхъ. Далновидниятъ тамъ види спасителното. Училището се обмрежда съ дружества най-разнообразни, много, дори вредно много: Мл. Червенъ кръстъ, въздържателни, юнашки, пѣвчески, туристически, спортни, християнски, скаутски, за подпомагане бедни, за закрила птици и животни, библиотеки, касички и т. н. Модата въ всичко е опасна епидемия. Бацилитѣ ѝ се носятъ широко изъ живота, потадатъ въ суетни души, намиратъ тамъ годна почва, избухватъ и избиватъ въ прекаленостъ и оригиналничене. Мо-

дата по дружества не направи изключение. Дойде следъ войнитъ като епидемия, зарази, увлѣче: много работа — много дружества. *Добро начало — но лошъ край.* Детето разпънахме: на много кръстове, подъ много знамена.

Това не бива! Модата всѣкога избива въ пакостни крайности. А тя трѣбва човѣку да служи — не той робъ да ѝ бжде. *Не по модата, а по сгодата.* И тукъ, при образуване на ученишки дружества натрупаността и натруфеността трѣбва да бждатъ отмахнати — да остане само възможното, поносимото. Не сж нуждни много тантели и кордели, гарнитурѣ и висулки — скромно, но красиво. Ние пакъ ще сме „модисти“ и „модернисти“, ако оставимъ въ днешното основно училище само две ученишки дружества: Мл. Червенъ кръстъ и въздържателно. Малко по-късно азъ ще се спра по-обстойно на тази си мисль, а сега — малко повече за тѣхъ.

Младежки Червенъ кръстъ.

Отъ учителя искатъ тия детски д-ства. При всѣко у-ще трѣбва да има д-ство „Червенъ кръстъ“. Единъ видъ декретъ; сжществуватъ по предписание. Като такива, нѣкои не ги обичатъ, други ги водятъ, както заповѣдано се води: безъ сърдце — безъ резултати.

Малко история, за да се погледне по-добре на това движение въ свѣтовенъ мащабъ и съ велико значение.

„Червенъ кръстъ“ е рожба на войната. Страданията на фронта и сълзитъ въ тила го родиха. Милозливо сърдце е неговъ баща. Швейцарскиятъ човѣколюбецъ *Адри Дюнанъ* го основа въ 1864 год. въ Женева за облекчение страшнитъ рани и страдания отъ войнитъ. Образува се и Международенъ Съюзъ „Червенъ кръстъ“ въ Парижъ съ повече отъ 20,000,000 членове днесъ отъ 57 държави. *Програма*: здравна просвѣта; помощъ на бедни, болни и други страдалци; народна и международна взаимопомощъ; международно сближение и приятелство; *пълна грижа за детето*, което пъкъ извика на сжществувание „*Сюза за закрила детето*“, като отдѣлъ отъ него. „Червенъ кръстъ“ е копнежъ на човѣка къмъ миръ и добро на земята, къмъ колективенъ животъ съ повече обичъ и взаимопомощъ; стремежъ къмъ одѣлствование великия принципъ на Богочовѣка — *любите другъ друга!*...“ или онова чудно-хубаво цвѣтче отъ неговата градина — учение: „*твой ближенъ е всѣки човѣкъ*...“ „Червенъ кръстъ“ носи въ сърдцето си най-хубавия идеалъ на вѣковетъ — *обичъ, човѣчностъ.*

Тоя идеалъ прониква и всрѣдъ малкитъ, децата отъ основнитъ училища. *Цель*: още въ първитъ училищни години въ душата на детето да проникне грѣйката, лжчтъ на милостивия самарянинъ; да заживѣе съ чувството на братството, всеобичъта; слабитъ ржчици отъ всички страни на земното

кълбо да се вплетатъ въ здрава мрежа за миръ и любовъ въ свѣта. Това сж тѣ,

детскитѣ дружества „Червенъ кръстъ“.

Една нова, едва 10-годишна рожба на Международния Съюзъ „Червенъ кръстъ“. Въ 1914 г. Канадскиятъ „Червенъ кръстъ“ призова за помощъ въ свѣтовната война и децата; отзоваха се добре. Това дава идеята за отдѣленъ „Младежки Червенъ кръстъ“ какъвто се основа въ 1920 г. Въ 1921 год. нашиятъ Народенъ С. Ч. К. почва образуването на „*училищни групи*“, които съставиха нашия Мл. Червенъ кръстъ, като секция отъ Бълг. С. Ч. К., съ свой уставъ, изработенъ въ 1926 год. и утвърденъ отъ М. Н. П. и Бълг. С. Ч. К.

Тѣй се образува Мл. Ч. К., въ който членуватъ д-ствата Ч. К. при нашитѣ училища. Ученицитѣ отъ всички учебни заведения, на възраст отъ 7 до 19 години, могатъ да бждатъ негови членове (чл. 1). Млад. Червенъ кръстъ има задача — като възпита младежъта въ духа на идеитѣ на Международ. Червенъ кръстъ, още и: 1. *да развие у нея съзнание за дългъ и обичъ къмъ родината*; 2. *да прѣска здравна просвѣта всрѣдъ малкитѣ, като ги принуди да се грижатъ за своето и за чуждото здраве*; 3. *да развие чувство на взаимопомощъ и човѣколюбие у тѣхъ и така да ги сдружи съ младежитѣ отъ другитѣ народи*. Лозунгътъ на членоветѣ му е: „*Азъ служа*“. Какъвъ хубавъ лозунгъ! „Азъ служа“ на другитѣ, на човѣка. „Азъ служа“ на любовта между хората. Който служи на другитѣ, той извисява душата си.

Мл. Ч. К. е свѣтовна организация. Идеята ѝ е *човѣчността*. Възпитателното ѝ въздействие се откроява въ три посоки: 1. грижи за лично и обществено здраве; 2. лична и колективна народна и международна материална и морална солидарность и взаимопомощъ и 3. народно и международно сближение. Отбелязва бръзъ наръстъ: въ 1930 г. 46 народи съ повече отъ 12,000,000 деца и 400,000 учители; ръководители влизатъ въ негъ. У насъ презъ сжщата година въ него влизатъ 1359 д-ства съ 100,085 члена.

Въ анализитѣ на културния възходъ Мл. Ч. К. си отрежда първи и свѣтли страници, въ които бжднитѣ поколѣния ще четатъ за *голѣмитѣ усилия на малкитѣ хора*, приели и понесли кръста на мира, любовта и всечовѣческото добро...

* * *

Животътъ е необхватно разнообразие. Сили, явления, причини и последици, добри и зли, трайни и мимолетни, явяватъ се, чезнатъ, а човѣкътъ имъ пречи или съдействува за свое и на бждащето добро. Често напасти земята врѣхлитатъ: войни, гладъ, безработица, епидемии и природни бедствия. Колко много жертви сж грабнали тѣ! И човѣкътъ — голѣ-

миятъ, дълбокият и всеобхватният ум — стои като жалко нищожество предъ тях, гърчи се, пада безпомощенъ. Нѣщо по лошо: всрѣдъ теготитѣ на живота той се люшка въ безумие, забравя и опиянение. Много наркози (опивки) има той за страхогитѣ въ живота. Жалко лѣчение съсъ страшни последици. Това е *алкохолътъ и никотинътъ*. Сграбчили слабата човѣшка душа, тѣ водятъ безволника къмъ ада на земята. Спиртъ — това значи блудъ, сълзи и кръвъ. Пиене — това значи падение, смъртъ, болести и израждане на човѣка, дома и рода му. Спиртъ — това значи раздори, порочност, черни кръстове. Пиене — това значи израждане, обременено съ много психофизични недостатъци дете . . .

А алкохолната вълна — подсилена отъ порошката, теченията и проливнитѣ дъждове на днешното *лошо време*, — залива наширѣ хубавата ни родина. Всички пиятъ — много пиятъ. И децата, и нашитѣ питомци се даватъ въ нея: 95 % отъ децата сж пили, а 75 % и сега пиятъ. Видѣхъ пияни деца. *Алкохолизъмъ и всрѣдъ децата!* — това е вече безумие. Сжщо детеубийство. Въ „вѣка на детето“ детето убиватъ. Тѣло и душа, обхваната отъ алкохолъ, загубени сж : хилаво тѣло, помърсена душа.

Училището е въ живота и за живота. Ако е тъй, то не може да остане глухо за този голѣмъ социаленъ въпросъ, който и наука, и моралъ, и евгеника, и икономика тъй настойчииво поставятъ.

— Къмъ гибель отива човѣшката раса — спасявайте!

Отзивчивитѣ чува тоя тревоженъ сигналъ на учени отъ трибуни и кабинети и разтвориха вратитѣ на училището за противоалкохолната борба и идея.

Въ услуга на здраве, моралъ и стопанство се почна образуването на

детски въздържателни д-ства.

Тѣ задържатъ детето въ набѣга му къмъ лекото, празното и порочното. То познава злото. Минава презъ съблазни и изкушения невредимо, защото бронята на въздържанието е много здравъ.

Когато почвата и времето благоприятствуватъ, хвърленото семе бързо израства. Сѣячъ съ добро семе е нуженъ само. . . Нашата родна почва е тъй напоена съ алкохолна влага, атмосферата ни е тъй наситена съ спиртни пари, че е достатъчно да хвърлишъ противалкохолни семенца, особено въ млада чиста душа, за да се зарадвашъ на хубаво цѣтче — *детско въздържателно д-ство*. Такива никнатъ по села и градове бързо, безъ поржка. Раждатъ ги почвата, времето и добриятъ сѣячъ — учителтъ-въздържателъ. Точни сведения за тѣхъ още нѣмаме, но тѣ сж хиляди съ десетки хиляди членове. Това сж буднитѣ деца на нашата родина. Добри, дейни,

разсждливи, тѣ ще станатъ добри и дейни граждани на страната. Въздържанието всрѣдъ учащите се е въпросъ за здраве и моралъ—тѣй необходими въ днешното болно и ненормално време. Тѣ издигатъ ученика. Всички анкети показватъ, че първите по успѣхъ и поведение ученици сж въздържателитѣ. Ето защо, въздържателнитѣ д-ства трѣбва да стоятъ на преденъ планъ въ нашето училище, като негови най-добри помощници и съдейници. Не само за това. Детето трѣбва да бѣде запазено отъ алкохола; да бѣде изведено отъ отровната атмосфера на пиянскитѣ обичаи и навици; да се всади въ душа му умраза къмъ спирта; не само *спиртотмразецъ*, но и *спиртоторецъ* да стане. Детето възправено на собствени нозе, съ крепка воля и чистъ, трезвъ умъ въ борба съ алкохола и лошотиитѣ въ живота. А то може. Съ него може да се води борба. Защото то е любовъ и защото въ непорочна душа по-лесно се сѣе, въ неспиртено тѣло по-добре се строи. И сега въ мене стоятъ мили спомени и картини отъ детски въздържателни дружества въ села и градове. Децата имъ се всеотдаватъ: искатъ по-често събрания; масово сбрани и сдружени слушатъ; и най-беднитѣ отдѣлятъ нѣщо отъ гърлото си за общата касичка. Искатъ забави, утра — искатъ да се проявятъ. На лице е завидно напъжение на сили къмъ полезна дейность, за каквото мечтае новата дидактика на детско творчество, самодейность и самоинициатива. Въ д-ството всичко е непринудено, желано. Гнетътъ на класната стая тукъ липсва. Детето е деецъ въ *свое*, близко. Нищо заповѣдано. Тукъ е само авторитетъ на учителя, като по-старъ другаръ, който сочи звездата. крепи и напътва къмъ нея. Искане се тактъ, любяща душа, система и организация. Нищо случайно и произволно. Образува ли се д-ство, трѣбва да се осмисли, да му се даде осезаемъ видъ за децата, та да бѣде живъ и деенъ организъмъ. *Книжни д-ства и значки дѣлови хора не раждатъ...*

Децата сж чисти, невинни. Покварени ли сж — виновни сж родители и учители. Детето е това, което сж тѣ: отъ тѣхъ фотографира привички и навици. Затова *други* предъ тѣхъ да станемъ: *съ други думи — съ други дѣла!* Злото да имъ укажемъ, но и злото да не вършимъ. Да всаждатъ и укрепватъ въ себе гигиенично-морални навици и така да си изковатъ неломима воля, здравъ характеръ. Потрѣбно е учителътъ да призове къмъ трезвостъ въ училище. Още отъ първия училищенъ день да се чуе:

Не пий! Не пуши! Яжъ умѣрено! Обичай другитѣ!

Но това не като заповѣди и сухи поучения, а като живо дѣло, като нѣщо ново, което детето да види въ учителъ и у-щѣ...

Децата обичатъ движението. Тѣхната стихия е „скокъ-подскокъ“. Неподвижното дете е болно. Здравото дете бѣга,

търчи, лети като лекокрила и игрива пеперуда отъ цвѣтъ на цвѣтъ — въ разнообразието дири радостъ и наслада. Детето иска всжде да бжде и затова то добре посрещна, а училището прие

МНОГО ДРУГИ ДЕТСКИ ДРУЖЕСТВА.

Учителъ харесалъ д-ство нѣкое, въ училище го въвежда. Затърчаха децата изъ разни д-ства, добре запълниха времето си. По начало това е добро. Заетостъта убива пороцитѣ. Дружествата откъсватъ отъ улицата и зрелищата. Но . . . участието въ много дружества изморява. Детето се прѣска, измъчва, тича отъ събрание на събрание; то иска да бжде и тукъ, и тамъ, но не може; ни сили, ни време има за това. Въ участието на детето въ много д-ства стои другата опасна крайностъ: насищане, умора и безразличие. *Неумѣреното никога не е било, не е и не ще бжде полезно.* „Прекаленъ светецъ и Богу не е драгъ“ — казва многоопитието на народа ни. И въ случая тая неумѣреностъ не е отъ полза.

Ето защо, разумно ще е, щото въ нашето основно училище да има само две д-ства: „Червенъ кръстъ“ и въздържательно. Тѣ сж д-ства съ огромно възпитателно въздействие върху детето — д-ства за здраве и моралъ, а, значи, и за най-добро цѣлостно възпитание, притиснато и смачкано отъ книжния драконъ на съвременното училище на интелектуализъмъ.

Само две! Най-много две! Но въ своята разширена и задълбена дейностъ тѣ ще обхванатъ доста много и най-важното отъ целигѣ на другитѣ д-ства. Напримѣръ: излети и игри съ тия дружества — ето ви туризъмъ, гимнастикуване, спортизъмъ; пѣсни и забави въ тѣхъ — ето ви пѣвческо, театрално дружество; „Червенъ кръстъ“ и въздържательното д-ство сж сжщински християнски дружества. Освенъ това, по тоя начинъ ще се премахне страстьта и оная стрѣвъ на съревнование и състезание, която не ползува възрастнитѣ, а е ивънмѣрно вредна за малкитѣ. *Детето състезателъ не е вече дете.* То препречва растежа на тѣлото си. Въ партньора си вижда врагъ, а не братъ, а това е противно на новото възпитание и на християнския моралъ.

Ако сведохъ дружествения животъ въ нашето училище само до две д-ства, това съвсемъ не значи, че огричамъ другитѣ. Тѣ иматъ и смисълъ и мѣсто въ живота. Като отдѣлни, съсъ самостоятелно сществуване при училищата организации, обаче, тѣ не сж за децата. Тѣхнитѣ цели и дейностъ включвамъ въ дейността, — разширена и оживена, — на дветѣ д-ства, на които дадохъ право на отдѣлно и самостоятелно сществуване въ основното у-ще. Тѣ дори ще иматъ благотворна роль върху тѣхъ: ще влѣзатъ като живителни струйки въ мъртви организми. Казахъ: излетитѣ и срещитѣ на „Червенъ кръстъ“ или въздържательното д-ство — ето ту-

ризмъ; игритъ вънъ, всрѣдъ природата (хоръ, бѣгъ, сказки, вжже, топки и пр.) — ето пѣне, гимнастика и спортъ.

Цѣлиятъ въпросъ се слага въ това:

какъ да образуваме и водимъ д-ствата,

та тѣ да станатъ живи, дейни и дѣлови възпитателни органи, които съ функцията си да извършватъ и своята, и тая на другитѣ д-ства работа.

1. Младежки Червенъ кръстъ

Съ подходяща беседка децата се въвеждатъ въ идеитѣ му. Образуватъ се „*класни групи*“ съ членове отъ единъ класъ, управлявани отъ „*класно бюро*“: председателъ и секретаръ, избрани отъ групата. Класнитѣ групи отъ едно у-ще образуватъ „*училищна група*“, управлявана отъ „*училищно бюро*“ — председателъ, секретаръ и касиеръ, — избрани отъ председателитѣ на класнитѣ бюро. Избира се и тричленна *провърителна комисия*. Членска вноска 1 левъ месечно — беднитѣ се освобождаватъ. Чрезъ учителя-ръководител дружеството влиза въ връзка съ *Дирекцията на Мл. Ч. кръстъ* (София), където внася 25% отъ своитѣ приходи, а останало то запазва за своитѣ нужди. Води се: списъкъ на членоветѣ, протоколна, прихсдоразходна и оправдателни документи. Всички тия провърени, подпечатани и завѣрени отъ директора или гл. учителъ. Въ края на годината д-ството дава *докладъ* за дейността си до Дирекцията Мл. Ч. К., приетъ отъ учит. съветъ и подписанъ отъ директора (гл. учителъ).

Учителътъ трѣбва да бжде само ръководител — при нужда да дава идеи, упътвания и др. Не бива да води децата като слѣпци; сами тѣ да въртатъ всичката работа: председателътъ да води заседанията, секретарътъ протоколната, касиерътъ (съ помощницитѣ си) да събиратъ вноскитѣ и водятъ касовата, провърителната комисия *сама* да хвърля контролно внезапно око въ смѣткитѣ на касиера. Децата охотно и редовно вършатъ това. Зная деца-касиери, които сж отчитали съ точностъ 8—10000 лева...

Всички членове трѣбва да бждатъ извикани на работа и проява. На всѣки задача — на всички дългъ. Четива, беседи и забави; излети и разходки за опознававане рсдната природа; здравна служба (хигиенисти) въ училищата; подкрепа на слаби, болни и бедни; училищни закуски, обѣди, аптечки; съдействие на общинитѣ въ грижитѣ имъ за здраве и благоустройство, вътрешна и външа междушколска кореспонденция (писма, албуми, снимки, подаръци, изработени отъ членоветѣ и др.); въ близостъ и единение съ организациитѣ на юнаци, туристи и др. И всѣкога и въ всичко на децата да се даде пжтъ, тѣхна да бжде и инициатива и дейность. Намѣрятъ ли за нужно, свикватъ събрание. Проучаватъ хигиеннитѣ усло-

вия на класа и училище, взематъ мѣрки. *Детето и работи и управлява.* Установява си една властъ и порядки подчинява имъ се. *Работа въ общото за благо на общото.* А такава именно рабста създава хора съ духъ, воля и сърдце...

2. Въздържателно дружество.

Детето не иска много. Съберете децата, сподѣлете съ тѣхъ нѣкоя потресна случка въ пияно семейство, или нѣкоя хубава приказка за пакостното вино и злата ракия; посочете факта, че милиони деца по-земята се борятъ съ тѣхъ и . . . съставете д-ство! Нека членоветѣ си избератъ 3-членно ржководно тѣло и 3-членна провѣрителна комисиия. Сами тѣ ще си заведатъ и водятъ книга за членоветѣ, протоколна и касова. Нека децата си избератъ и по единъ помощникъ на касиера, секретаря и председателя. За всѣки класъ по единъ помощникъ касиеръ. Вноски по 1 лв. месечно; отъ тѣхъ събранието освобождава беднитѣ. Дружественитѣ служащи се избиратъ за 3 или 5 месеца, за да минатъ въ длъжностъ и действие повече деца. Нека още тукъ детето се научи да управлява, но и да бжде управлявано; още тукъ да знае и носи кръста и тежестта на отговорнитѣ мѣста и длъжности.

Въ долнитѣ отдѣления (I и II) много отъ всичко това може да бжде изоставено. Не формалности и книжностъ трѣбвагъ, а повече работа въ дружествата и то отъ *самитѣ деца*: приказки, разговори върху случки и картинки, пѣснички и декламации, срещи, излети и забави — ето хубава работа съ тѣхъ.

Всѣка седмица, или презъ седмица, трѣбва да има редовни дружествени събрания въ единъ уреченъ день. Децата трѣбва да знаятъ *деня на дружеството си*, т. е. кога ще има събрание. Отпървомъ учителътъ ще работи повече самъ: сказки, беседи върху прочетено, наблюдавано, или видѣно; върху картини и случки; четене, писане съчинения и пр. Въ всичко това нека се дава пропускъ на детето: то да чете, то да разказва, то да запитва. Така то ще пристъпва къмъ самостоятелностъ и самоувѣреностъ, за да се изкачи и земе още тукъ трибуна въ движението.

Въ това отношение детскигѣ въздържателни вестничета допринасятъ твърде много: отъ тамъ се чете нѣщо, беседва се върху него, отъ тѣхъ избиратъ и проучватъ въ дома си нѣкои въпроси, тѣ идатъ като сказчици въ събранието. И пакъ: учителътъ само ще направлява, упътва, възлага задачи, насърчава и само отвреме-навреме ще се яви и той на трибуната, за да вдъхнови и възпламени.

Паралелно съ тая *просвѣтна дейностъ* трѣбва да се дава добро мѣсто и на *въздържитѣ забави* (вечеринки, утра, дневки); излети, екскурзии и разходки съ пѣсни и игри. При благоприятно време събрания всѣкога всрѣдъ природата,

окжпани отъ хубаво слънце и чистъ въздухъ. Какъ хубаво се пѣе и декламира тамъ следъ сериозната беседа! А какъ хубаво се играе следъ единъ часъ приатна занимавка! *Въ разнообразието и друженieto детето намира наслада.* Детскиятъ въздържателни събрания трѣбва да бждатъ разнообразие и движение: работа за ума, а следъ нея — пѣсенъ и игра. Въ всѣко д-ствено събрание трѣбва да се застъпи това. И тогава — цѣло ваше и на д-ството е детето. Нищо не може го отне...

Излети за повечко срещи съ близки въздържателна дружества, връзки съ по-далечни такива, издаване свои вестничета въ ржкописъ, лотарии, помощъ на бедни и болни, на читалища и други обществени инициативи и т. н. Не сж нужни калъпи — работа трѣбва!...

Детскиятъ въздържателни дружества въ дейността си могатъ да обхванатъ и друга една хубава инициатива

детскиятъ спестовни касички.

Който отъ малкъ пести, той като голѣмъ е прибранъ; развива въ себе самонадзоръ, не може разгуленъ и расточителенъ да бжде. Сади се личната и колективна спестовностъ, която прави чудеса: кооперации, популярни банки и пр. Спестеното е опора за детето, когато порастне: то е съ крила и възра, чувствува се самостоятелно. Отъ малко детето се привързва къмъ общността, влага въ общественото ковчеже — единъ видъ *класово сътрудничество и кооператизъмъ* въ малкъ размър. Полагатъ се основитъ на човѣшка, гражданска и обществена добродетель.

Организация и основаване. Подготовка съ подходни разкази за блудния синъ, старостта, нѣмотията и пр. Обща каса при дружеството. Тетрада съ открити партиди за всѣки вносителъ. Единъ касиеръ, единъ секретаръ и 3-членна контролна комисия, често смѣняеми. Събраното се внася въ кредитно учреждение. Отвреме-навреме погледъ и разговоръ върху даннитъ въ тетрадата. Спестеното е на разположение на вносителя: Съвещание и обмисляне въ общо събрание, дали да се разходва нѣщо и за какво: помощъ на нуждаещи се, излети, учебници и пособия въ началото на учебната година, набавка нѣщо за училището, подкрепа нѣкое обществено начинание (лѣтовища, трапезарии) и пр. и пр. Тукъ и съ това егоистичното и алтруистичното ще сж въ постоянна борба; алчността, сребро и себелюбието ще бждатъ често бити, а, следователно, и унижени и сломенни. Така се влагатъ въ душата на детето елементи на солидарностъ, и взаимопомощъ, безъ които нѣма здраво общежитие...

Детето идва въ училище съ своитъ привички, склѣности и пороци, които семейство, улица и срѣда сж му присадили. Възпитанието — въ случая въздържат. д-ство, — ще кастри и отмахва всичко онова, що е бодилъ, тръне и лоши израстъци

въ детската душа. Бавно, грижливо и внимателно, с любов и постоянство — като добър и вещ градинарь. И тук детето е, което ще стои като деец на първо място. Не учителът ще присжда и осжда, а един

детски другарски съдъ.

каквото д-ството си избира, както другите си служаци. Детето ще съди другарчето си — детето съдия. Това е хубаво, защото още от малко то ще преценява чуждите и своите постъпки. Става съдия и на собствения си грѣшки, защото днес съдия, утре то може да бже на подсждимия столъ. Силно въздействие има детския съдъ върху детската душа: самовглеждане въ себе и дѣлата си, самонадзоръ, една самооценка и възпиръ въ лошото, доброволно следвана самодисциплина. Детето съдия ще се извинява въ собствения си очи, въ самочувството си, въ критичната си способност, въ изтрѣгване чувствата на мѣстъ, злоба, завистъ и дребнавостъ — тъй силно и тъй страстно сграбчили душата на „гражданина на XX вѣкъ“. Детето, — при зоркия и благъ надзоръ на учителя, който ще бже нѣщо като висша съдийска инстанция съ намѣса въ практиката на децата — съдии само при нужда, — детето ще се издига като *самостоещ и справедливъ съдия* на своите и чуждите дѣла.

Организация и образуване. Избиратъ се съдия, членъ (или 2) и секретаръ. Води се папка за заяви, жалби и др. Въ определено заседание ги разглеждатъ, разпитватъ страни и свидетели и присждаатъ. Присѣствуватъ — като публика и контрола на съда, — дружествените членове, а като блюстител на правдата и доброто — самъ учителътъ. Съдиите съ смѣняеми пакъ чрезъ изборъ на 4—6 месеци. Провинениятъ въ несправедливостъ, лична умраза и пр. съдия веднага се отстранява и замѣня съ другъ.

Наказания. Отсжда и присжда на простѣпката, но по възможностъ — прошка и помирение. После следватъ по градация наказанията, които прилагаме по правилника на основния у-ща. Могатъ да се налагатъ глоби въ полза на дружеството, извършване нѣкоя работа за него и, най-сетне, *безъ бързана*, само като крайна и изключителна мѣрка — изключване и изолиране. Принципатъ да бже: *справедливо, строго — но не сурово*. И тукъ — любовта надъ всичко. Така детскиятъ съдъ ще изиграе ролята на отличенъ изправително-възпитателенъ институтъ . . .

При въздържателното дружество могатъ и трѣбва да се образуватъ

детски пѣвчески хорове.

Детето е не само на играта; то е не по-малко и на пѣсенята, музиката. И когато скокне — пѣйне . . . Малко пѣ-

сечъ му дава училището. Недостатна, постна. Хороветъ сж чудесна и многонужна допълвка. На полето или въ гората — хубава приказка или сказка — кръшна пѣсень — игра на воля И за ума, и за тѣлото, и за душата. Простори, чистъ въздухъ, слънце, движение, пѣсень и безгрижие дайте, ако можете, нѣщо посвече и по-хубаво отъ това за детето ! . . .

Ето тъй, съ такава разширена дейность, ще създадемъ нужното за детето разнообразие и оживление въ въздържателнитѣ д-ства. Така тѣ ставатъ *живи, дейни и дѣлови организации*, чиито отдѣлни органи — децата членове — ще отиватъ къмъ съвършенство. Само работата, упражнението развива органа.

Дейни, живи, дѣлови д-ства трѣбватъ. Въ стремежа си къмъ това нѣкои, безспорно, доброжелатели на ученическитѣ сдружения, предлагатъ като спасително-живителна панацея

сливането на Мл. Ч. Кр. и въздър. д-ства.

То е другата крайность; а като всѣка крайность, ако не е опасна, най-малко ще бжде съ жалки, незначителни резултати. И така е: дето има само Ч. кръстъ, д-ството е само на книга, почти мъртвило, дето паралелно съ него задействува и въздържателно, тамъ се пробужда къмъ най-добра дейность и Ч. К. При две д-ства. ще има едно благородно и канализирано съревнование, сравняване дейността и догонване въ нея, което е отъ значение за оживяване и издигане д-ствата.

Независимо [отъ това, Ч. К. си има много широка сфера на действие; много цели и много задачи, въ постижението на които той е изоставилъ и изоставя по-специалнитѣ цели и задачи на въздържанието и противоалкоголизма. И наистина, въ устава на Мл. Ч. К. чета: „Работа задружна съ близкитѣ по идеи организации на юнаци, скаути и туристи“ (чл. 4, т. 10). Следва: и д-ство, и учитель-ръководител не сж задължени *уставно*, а, значи, принципно, основно да работятъ противъ пиене, пушене, азартъ и пр., което е въ целитѣ на въздърж. д-ство. На такива теми ще заговори — и то много рѣдко, много *случайно* — нѣкой червенокръстецъ, който е и въздържател. Сключенъ, полюбовенъ бракъ между Ч. К. и въздържанието, обаче. азъ не видѣхъ, не намѣрихъ ни въ устава на Мл. Ч. К., ни въ официалнитѣ писания (статии, отчети, доклади и пр.) на неговитѣ теоретици и практики. Дали ще се проведе идеята на въздържанието въ практиката на Ч. Кр., това е предоставено напълно на разбирането на учителя-ръководител. И фактъ е: Ч. Кр. работи за въздържанието само тамъ, дето учитель-ръководител и въздържател. И тамъ даже работата за въздържанието е недостатна;

ограничена и спжната е отъ многото цели и широката задача на Ч. кръсть

Голѣмиятъ социаленъ, мораленъ, хигиененъ и стопански въпросъ — *алкохолизмътъ* — поради страшнитѣ и непомѣрни наследствени злини и расови израждания не търпи отлагане; той иска бързо и рационално разрешение, за да се запази родъ и раса отъ гибелъ и израждане. Борбата съ навицитѣ е много трудна, особено когато тѣ сж дошли отъ опойни отрови. Пиячътъ и пушачътъ сж роби именно на такива навици. „Жена си оставятъ — виното не!..“ „Безъ хлѣбъ мога — безъ тютюнъ не мога!..“ чувате и недоумявате. А то е така: съ страшна болка и много страдания се изтрѣгва навика да се пуши и пие. Мжно се лѣкува тая болестъ на човѣшката душа. Ето защо, умниятъ и логичниятъ ще възведе въ практиката си максимата: първомъ предпазвай — тогава лѣкувай! Това е най-доброто, най-рационалното възпитание. И новата медицина, и новата педагогика издигатъ вече знамето: „*предпазвай!* . . .“

Следва: още въ първоначалното училище, дето детето прави първи крачки къмъ общо възпитание за общността и общечитието, трѣбва да се сложи предъ него този голѣмъ въпросъ на науката и живота за знание и предпаз. Отъ тукъ и голѣмото значение и голѣмата нужда отъ отдѣлно и самос оино сжществуващи детски въздържателни дружества при нашето училище.

Добриятъ учителъ може да имъ бжде само приятелъ. Да ги вземе като свидна рожба въ душата си. Тѣ ще израстнатъ като добри негови помощници по пжта на възпитателната му работа. По-малко трудъ ще полага, по-малко нерви ще хаби. Не само това: съ тѣхъ той тихо и безшумно ще върши дѣлото на *човѣка и доброто*.

Двигателътъ на човѣколюбieto (Ч. Кр.) и на въздържанието трѣбва да затрака въ всички села и градове. Въвъ всѣко училище. Новото време вика къмъ живогъ и творчество ученишкитѣ дружества, както утринното слънце буди и зове къмъ новъ животъ и творческа работа презъ деня. Денътъ ни ще бжде пълненъ съ смисълъ, когато прищемъ и изпълнимъ зова на слънцето:

чрезъ трудъ — къмъ съвършенство!

чрезъ свѣтлина — къмъ щастие!

Лутай се презъ деня съсъ слънцето въ трудъ, за да дойдешъ до приятна привечерь! . . .

Да чуемъ *слънцето на новото време!* Повече възпитание въ училището! Децата здрави, добри, дейни и самостоятелни да сторимъ! Чрезъ ученишкитѣ групи и дружества

училището възпиталище да направимъ! . . .

Ив. Георгиевъ — Ловечъ.

БЕЛЕНЖКИ ВЪРХУ НАЧАЛНОТО ЧЕТЕНЕ.

Неимовѣрни усилия полага учителятъ на I отдѣление, за да научи децата да четатъ. Колко много се лута той, за да намѣри оня начинъ на работа, чрезъ който най-лесно и най-сигурно ще може да доведе първацитѣ до положение да разпознаватъ писменнитѣ знаци и да схващатъ скрититѣ въ тѣхъ мисли! Предъ него се редятъ различни „методи“, които той опитва. Но въпрѣки голѣмитѣ усилия, той жъне разочарования. Защото, малко сж първацитѣ, особено по селата, които могатъ въ края на годината сносно да отчетатъ едно изречение и да долавятъ вложената въ него мисль. И терзае се учителятъ, че е спазвалъ „методическия ходъ“ при всѣка лекция, „миналь“ е почти изцѣло букваря, не е пропускаръ часове, изпитвалъ е винаги децата за урока въ букваря, съ една дума, — вършилъ е всичко, „което се предписва“ и все пакъ, децата не могатъ да четатъ, или четатъ толкова, че първитѣ два месеци отъ следната учебна година трѣбва да употребѣи да се припомнятъ буквитѣ и да се чете по букваря, защото децата не сж въ състояние да навлѣзатъ въ втората читанка.

Изнасямъ тази констатация не за да вина учителя. Не! Ако може основателно да се вини учитель, който гледа леко на работата си, съвсемъ не може да се вини и оня, който полага трудъ, работи добросъвестно, има искрено желание да добие добри резултати, като използва различнитѣ ръководства и който, на край, сжщо остава разочарованъ въ надеждитѣ си, когато си даде отчетъ за онова, което е постигналъ по четене.

Ето тукъ ще подчертая единъ голѣмъ, споредъ менъ, недостатъкъ: учителятъ до известна степенъ е жертва на ръководствата. И особено пакостни за него сж ония ръководства, които, за да го улеснятъ въ неговата практиката, сж нагодени като много „практически“, до толкова практически, че едвали не даватъ на учителя разработенъ всичкия материалъ. Остава учителятъ да заучи лекциитѣ и упжтванията и да започне „да работи“. И — подчертавамъ това — следъ като той е спазвалъ винаги „методическия ходъ“, децата не се научаватъ да четатъ задоволително.

Де се крие причината на тѣзи неуспѣхи? Де грѣши учителятъ?

Безъ да се стремя да дамъ изчерпателенъ отговоръ на въпроса, тукъ ще се спра на нѣкои страни въ работата при началното четене, на които страни, по моето скромно мнение, ако се обърне внимание, биха се чувствително подобрили по-

стиженията по четене въ I отдѣление. При това нѣма да за-сѣгамъ тукъ принципния въпросъ за методитѣ.

Най-важната работа по четене въ I отдѣление е, да се приучи детето да разпознава писменитѣ знаци, да отчита думитѣ и да схваща мислитѣ, вложени въ отдѣлнитѣ изречения или кжси текстчета. Това, както при всѣка работа отъ такова естество, зависи отъ многократното упражненіе и отъ разнообразието на усилията, които се влагатъ и опититѣ, които се правятъ. Отъ тукъ, важно е — и това е целъ на началното обучение по четене, — *не да заучи детето дадения въ букваря урокъ, както това се схваща отъ мнозинството учители на първацитѣ, а да може то, при всички случаи и при всички комбинации да открива бързо и върно заученитѣ букви и да разкрива съдържанието, скрито подъ тези графически комбинации.*

А това ще рече, че букварътъ е само помощно сръдство, а не целъ при обучението. Или, той (букварътъ) ще бжде използванъ тѣй, както би се използвалъ всѣки другъ писменъ текстъ. Ето защо и букварътъ трѣбва да остане само като книга, съ съдържанието на която се само запознаватъ децата въ класъ и използването на която остава за свободнитѣ, безъ ръководството на учителя, занимания на ученика, т. е., букварътъ трѣбва да остане учебникъ, така както учебникътъ по естествознание, история и др.

Не въ еднообразния текстъ на букваря, а въ разнообразието на текста, което учителътъ ще създаде — тукъ трѣбва да се търси разковничето за успѣха по четене въ I отдѣление.

Ето картина на онова, що се върши въ часоветѣ по четене отъ учителитѣ и се препоръчва въ различни ръководства.

Приказка или беседа, отдѣляне новия гласъ, разпознаване белега му по картонъ, моделиране, писане на буквата и др. Краткиятъ часъ за първацитѣ се привършва, но — вадятъ буквари, чете учитель, или ученикъ, или всички хорово (това въ случая не ни интересува) и . . . децата сж съвсемъ разсѣяни. Ако чете ученикъ, никой, освенъ четецътъ, не следи. Па и да искатъ децата да следятъ, тѣ сж тѣй неопитни и неупражнени въ отчитане, че съвсемъ не могатъ да следватъ четеца, или, ако за моментъ пропуснатъ кжде, той чете, изключена е всѣка възможность да го настигнатъ. Настава униние или общъ шумъ. Учителътъ се сърди, настоява, но нищо не помага. Ако той чете, децата тжпо гледатъ въ букваря, но не следятъ, защото това не е по силитѣ имъ. Въ най-добрия случай, децата слушатъ. И това че тѣ слушатъ понѣкога — това ги и спасява — научаватъ четивата на изустъ и вече могатъ да го „четагъ“. Следниятъ часъ четатъ по-силнитѣ, а по-слабитѣ слушатъ и наизустяватъ, за да „прочетагъ задоволително“, когато бждатъ изпитани.

Явно е, че и през първия и през втория час децата не четат, не се упражняват. При най-добрия случай, за най-прилежителните ученици, имаме научени буквите в една определена комбинация — тая на текста в букваря.

Картината не се променя съществено и при думозрителния метод тогава, когато се работи по букваря.

Наблюденията ми и опитите на някои учители сочат на необходимостта да се разшири работата, да се увеличи четивото за децата и да се внесе повече разнообразие. А всичко това не ни дава и не може да не даде и най-съвършеният буквар. Това може да ни даде само съобразителността и усърдието на учителя.

Какъ да се постъпва?

Няма да се спирам на работата на учителя до момента, в който той вече иска да премине върху по-цѣлостен текст, или, — да си послужи с общоприетите форми, — до тогава, докато той премине към четене в букваря. Изоставям тоя етап от работата на учителя, понеже тук имаме различни схващания и поради това се налага и по-основно разглеждане на въпроса.

От посочения по-горе момент, аз се спирам върху следващата работа, която, според мен, трябва да се изрази в следното:

Учителят е написал предварително на дъската по възможност по-голям текст, различен от тоя в букваря. Съобразно с това, дали учителят тоя час открива само печатна, само ръкописна или и двата вида букви едновременно, текстът на дъската бива печатен, ръкописен или и двата текста — единият печатен, другият ръкописен. Текстът се пише едро и четливо, за да може да се отчита съвсем ясно и от най-отдалечените ученици. Добре е, ако училището разполага с удобно и голямо читало и с повече тѣла печатни букви. Печатният текст да е нареден предварително на читалото. Никакъ не пречи, обаче, това, ако печатният текст е написан с ръка (с печатни букви) на дъската. Нека учителят не се плаши от това, че трудно ще пише печатни букви: с няколко упражнения той ще свикне да пише всички букви хубаво и бързо. Да не се забравя, че в някои училища отначало и учител и ученици пишат само печатно.

Възлага се на всички деца да прочитат текста от дъската. Прави се проверка на това, до колко и какъ децата схващали съдържанието. Нека винаги се има пред вид, че трябва да се приучат децата още в самото начало да разкриват и схващат сами съдържанието — една важна страна на чегенето, независимо от това, че схващането на съдържанието улеснява и самото отчитане.

При тоя пръв прочит учителят следи (сега той има

пълна възможност да следи), дали всички деца влагат усилия за отчитане и, естествено, подпомага и напътва ония от тях, които срещат трудности.

По-нататък се възлага на отделни ученици да отчитат изреченията, като съ показалка сочат думите, които четат, Това дава възможност на всички ученици (и по-слабите) да следят и отчитат с другарчето си. Тук е за предпочитане да не се вдигат най-силните ученици, защото четенето на последните не се придружава от усилията на всички останали, понеже във такъв случай (ако четат силни ученици) работата на по-слабите се заключава във това да пробъгват, а не да прочитат, без да вникват и извършват непосилна за тях работа — да отчитат едновременно с другарчето си или по-бързо от него, — във който само случай бихме имали действително вложено от тях усилие.

Следва четене поединично, като учителят показва на дъската и всички деца следят. Това последното е напълно възможно във дадения случай, понеже показалката на учителя улеснява децата, като съсредоточава вниманието им върху онай именно дума, която във момента се чете — нѣщо, което е напълно изключено, когато всѣко дете трѣбва да следи във букварчето си. Независимо от това, учителът може да обхване съ погледъ децата, да открие ония, които сж отклонили погледа си, да ги привлече отново къмъ общата работа. Това е особено важно, като се има предъ видъ, че това става обикновено във втората половина на часа, т. е., тогава, когато вниманието започва да отслабва и много малко е нужно, за да изпусне детето нишката на работата и да бжде то загубено за последната.

Така се разработва и ръкописният текстъ.

Въ случая сме дали разнообразенъ текстъ, който не се механизира и чрезъ който сме заинтересували децата, като сме извикали у тях повече усилия за отчитане, т. е., направили сме повече и по-разнообразно упражнение при повишена активностъ.

Въ края на часа се прибѣгва до букваря. Новото, което букварятъ внася — това е последенъ импулсъ, за да се задържи още за малко вниманието на децата. И тоя моментъ много за малко трѣбва да се използва. Тукъ ще има да се запознаятъ децата съ картинките, съ съдържанието чрезъ класенъ (не хоровъ) прочитъ и да се възложи домашно четене. Не се спираме на урока до степенъ, децата да го механизиратъ и да не остане върху що тѣ да положатъ усилия въ кѣщи. Защото, пакъ ще подчертая, усилието, а не запомнянето е важно.

Презъ следния часъ, следъ като се провери, до колко и какъ е упражненъ текста въ букварчето, следъ като се упражни тоя текстъ, ако това се явява необходимо, — премина-

ваме към четене пакъ на дъската на новъ, дълъгъ и разнообразенъ печатенъ и ръкописенъ текстъ.

Трѣбва да отбележа, че не се изключва безусловно възможността да се написва понѣкога на дъската и текста, който е даденъ въ букварчето. Това дори понѣкога се налага, за да се упражнятъ и уяснятъ нѣкои страни при техниката на четенето. При това, знае се, че единъ и същъ текстъ при различно разположение (на дъската и въ буквара), налага и нови усилия, като предлага нѣкои нови затруднения и пречки, които трѣбва да се преодоляватъ. Все пакъ такова преписване ще се допуска въ нѣкои и то рѣдки случаи. Нѣма оправдание, обаче, практиката, препоръчана въ нѣкои ръководства — нареденитъ на читалото текстове да бждатъ точно копирани отъ буквара.

Огъ голѣмо значение е да се подбира текстъ за четене. Независимо отъ извънредно голѣмата трудностъ да се нагоди тоя текстъ само въ обема на изученитъ букви, необходимо е той да бжде и интересенъ. Ето тукъ иска главно умение. Особено за препоръчване е, като се има предъ видъ и времето, презъ което се занимаваме съ текста, да се нагоди последниятъ тъй, че да извиква смѣхъ у децата. Веселата случка, която би се описала, възбужда новъ интересъ, повишава настроението и подбужда отпадналия духъ.

Излишно е да се отбелязва, че поради голѣмия недостигъ на познати букви, често ще ни се налага да допълняме текста съ рисунки, па дори и съ предмети. Особено при началнитъ уроци, нашиятъ текстъ на дъската ще има въ голѣма степенъ външенъ видъ на ребусъ, въ който сж преплетени думи и рисунки.*)

Понятно е за всѣки, че при тоя начинъ на работа букварътъ на първацитъ се утроява, па дори и учетворява. Ползата отъ това, първацитъ да четатъ четири пѣти позече текстъ отъ оня, който сега четатъ, не е нужно да се подчертава особено.

Истина е, че всичкия текстъ нѣма да може да се „научи“, нѣма да се чете така хубаво отъ децата. Но това и не е наложително. Въ хубаво четене ние обучаваме децата и въ по-горнитъ отдѣления. Тукъ главната задача е, децата да преодоляватъ техническитъ трудности. А тѣзи последнитъ се преодоляватъ съ позече упражнения, съ по-голѣмо разнообразие на упражненията и съ най-голѣма интензивностъ при последнитъ. Това именно се добива съ разширения по посочения по-горе начинъ текстъ за първацитъ.

*) Букварътъ на Мановъ и Правдолюбовъ отбелязва въ това отношение явенъ напредъкъ. Тукъ използването на рисункитъ е дало възможностъ да се удължатъ чувствително началнитъ уроци — едно безспорно преимущество.

Естествено, като се измѣства значително тежестта въ работата, ще трѣбва да се справимъ и съ всичко онова, което представя само баластъ и ни отдалечава отъ полесното постигане целитѣ, които си поставяме при четенето въ I отдѣление. Ето защо, ще трѣбва да се направи прегледъ и на работата, която предшества упражненията, които посочихме. Вгледаме ли се въ тоя етапъ отъ работата ни презъ часа, когато запознаваме децата съ нова буква, ние не можемъ да не откриемъ една разтегнатостъ и натруфеностъ. А това сж излишества, които трѣбва да съкратимъ до минимумъ, защото, губейки се въ дребулиитѣ, ние изпускаме важното. И не е ли обикновено явление днесъ: цѣль частъ мждруваме около нуждни и ненуждни приказки и викове, за да съобщимъ въ края на часа новата буква — да я съобщимъ тогава, когато децата сж се съвсемъ изморили, безъ да имаме време за повече упражнения въ разпознаване, отчитане, комбинирание и схващане ролята на буквата като елементъ на думата. А за повече упражнения и дума да не става: въ най-добрия случай децата ще се научатъ да пѣятъ краткия текстъ на буквара, който тѣ, поради това, че тѣхната паметъ не е обременена съ нуждни и ненуждни знания, като нашата, сж усвоили механически, следъ като сж го изслушали три-четири пѣти. Моето убеждение е, че она, който загуби повече отъ 10—15 минути отъ часа въ работа, която не е сжщинско четене, е загубилъ единъ цененъ часъ и това загубено време той мжно ще може да компенсира.

Да съкратимъ до минимумъ времето, което ангажираме за опознаване децата съ новата буква; да разнообразимъ и увеличимъ текста, въ който децата ще се упражнятъ да разпознаватъ, комбиниратъ и отчитатъ новата буква, да правимъ повече упражнения върху разнообразенъ текстъ и то при условия, при които можемъ да ангажираме, контролираме и подпомагаме всички деца при отчитане текста и схващане съдържанието; да замѣняме колкото може повече буквара съ читалото и черната дѣска, — ето това е, което трѣбва да вършимъ въ часоветѣ по четене въ I отдѣление, ако искаме да постигнемъ по-лесно, по-пълно и по-сигурно целитѣ, които се поставятъ на четенето въ това отдѣление. Защото отъ онова, що тукъ ще добиемъ по този предметъ, зависи до 4/5 успѣха ни по сжщия въ по-горнитѣ отдѣления.

Въ допълнение ще кажа, че и авторитѣ на буквари, ако искатъ да бждатъ наистина полезни на учителя, като го подпомогнатъ въ работата му, нека се откажатъ отъ желанието да му поднасятъ „практически“ ръководства, въ които да му даватъ почти всички букви въ „пробни“ уроци, макаръ и тоя начинъ на „подпомагане“ да има стойностъ, като рекламно срѣдство. Много по-голѣма полза биха принесли тѣ, ако се

потрудѣха да приготвятъ къмъ всѣки урокъ по нѣколко текстове, съчинени само съ изученитѣ букви, които текстове да се поднесатъ на учителя, за да ги нагодява и използва той споредъ условията и разбиранията си.

К. Ванковъ — Ломъ.

РИСУВАНЕТО ВЪ ПЪРВО-НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ.

Сегашната практика по рисуване не си задава никаква целъ, у нея нѣма постепенностъ къмъ възходъ; тя се използва като помощно сръдство при обучението по предметно учение и естествознание. Официалната програма, вмѣсто да посочи последовнитѣ задачи на обучението по рисуване, дава общи разсуждения, напълно сходни съ господстващото сега разбиране върху съответната методика. Предвижда се да бжде извършено едва въ прогимназията това, ксето е задача на първоначалното училище. Какъ се е достигнало до това положение? Дълги години у насъ се практикуваше стигмографично рисуване: чертаеха се комбинации отъ геометрически фигури върху листъ, раздѣленъ на квадратчета съ точки. Отъ това рисуване направо се минаваше на копиране „предложки“ и „образци“; рисуваше се безразборно съ кредитъ и съ водни бои. Перспективата се изучаваше теоретически, както сега — формознанието, и никжде не се използваше за целитъ на рисуването. Къмъ края на миналия вѣкъ у насъ се поде повикатъ: „Дайте просторъ на детската самодейностъ, на детскитѣ творчески способности! Дайте възможностъ на детето да изрази богатото съдържание на душата си, да обективира непосреднитѣ си преживѣлици! Тоя пжтъ по-сигурно водикъмъ съвършенство, отколкото всички методически упжтвания, които сковаватъ детето“. Като откликъ на тоя позивъ се яви практиката на свободнитѣ съчинения и на свободното рисуване. И его вече тридесетъ години се практикува това „свободно рисуване“. Официалната програма го одобрява. „За изходна точка при обучението — ни поучава тя — се взема детския начинъ на гледане, а не тоя на възрастния. Трѣбва да се има предъ видъ, че поради неразвитото си наблюдение децата не могатъ да нарисуватъ точно формата на предметитѣ, при това тѣ не схващатъ тая неточностъ, а виждатъ въ рисунката си истинскитѣ образи на предметитѣ, споредъ своитѣ впечатления. Тѣзи обстоятелства даватъ на децата свобода при изказванетоъ чрезъ рисунки и поставятъ творческия елементъ въ основата на детското рисуване. За това децата трѣбва да рисуватъ и моделиратъ нѣща, които внасятъ животъ и творчество въ работата имъ и къмъ които

тъ проявяватъ естественъ (непринуденъ) интересъ : човѣкътъ и животнитѣ въ тѣхния битѣ, предметитѣ и растенията“. И, като необходима добавка къмъ тая препоръка следва, че „въпроситѣ отде да се започне“ и „какъ да се рисува“ се разрешаватъ „съ общи усилия на класа“. Колко наивно се обяснява факта, че децата не могатъ да рисуватъ сполучливо ! За причина се сочи слабата детска наблюдателностъ. Е добре, азъ съмъ възрастенъ човѣкъ и мога съ часове да наблюдавамъ единъ предметъ. Благодарение на това, обаче, че не прекарахъ никакъвъ курсъ по рисуване, не мога да нарисувамъ сполучливо дори една кана.

Цѣли 30 години се водятъ спорове — кое рисуване е за предпочитане: предметното ли, силуетното ли, или илюстративното. Почти всички ръководства по рисуване въ първоначалното училище сж неиздържани: авторитѣ имъ не могатъ да се освободятъ отъ хипнозата на „свободата“. Въ името на тая свобода тъпчемъ на едно мѣсто и не си опредѣляме никакъвъ планъ на работа: четиритѣ години на първоначалното училище минаватъ безъ всѣкаква полза за обучението. Практиката ни носи напълно хаотиченъ характеръ: днесъ „рисуваме“ конь, утре — чаша, заутре — нѣкаква сложна композиция и т. н., каквото ни попадне подъ ръка, или каквото ни хрумне.

Сжщностъ на рисуването. Рисуването е изкуство да творимъ образи съ помощта на моливъ, креда и бои. Безразлично е, дали ще се ограничимъ да създаваме копия на дадени обекти, или ще правимъ свои, никжде ненаблюдавани съчетания на форми, линии и бои. Това, безъ което не може задължителната страна на рисуването, е на първо мѣсто, умението да си служимъ съ ръката и пособията за целитѣ на рисуването. Що значи „да си служимъ съ ръката“? То е, преди всичко, умението да начертаемъ всѣка линия, която е нужна за рисунката, така и тамъ, както и дето трѣбва: правата да не излѣзе крива, тънката — дебела, вертикалната — наклонена. По-нататъкъ: ний винаги рисуваме мащабно въ увеличенъ или по-често въ умаленъ видъ. Тукъ се налага съизмѣрване: за да има въ рисунката ни реална правда, длъжни сме да спазимъ пропорцията при умоляване и увеличаване на всички линии, отъ които се състои известенъ образъ. Това е втората мжчнотия.

После иде перспективата: ако известна равнина не е въ челно положение спрѣмо насъ, тя винаги ни се вижда подъ друга форма и съ неистински размѣри. Да се нанасятъ тия форми не такива, каквито сж въ сжщностъ, а — както ни се виждатъ, не е лека работа. Сжщо така е особна задача да се измѣри жгъла на зрѣнието и това видимо умаление на предметитѣ, което ни налага той.

Симетрията е универсаленъ фактъ. Годишнитѣ времена

и денонощието могат да се раздѣлят по на две симетрични половини. Всички правилни геометрични форми, всички тѣла на растения и животни сж симетрични. Всеобщността на тоя фактъ така ни се налага, че ние го търсимъ и въ нашитѣ произведения*), най-вече въ рисункитѣ. А какъ е трудно да се рисуватъ строго симетрични фигури!

Това — досежно контурата.

Ние виждаме предметитѣ не само, гледайки контурнитѣ имъ линии, а и съ помощта на сѣннитѣ, които се образуватъ отъ едностранното освѣтление. Децата и не подозиратъ, че стереоскопията е възможна само благодарение на перспективата и на сѣннитѣ.

Всѣки предметъ е обогрѣнъ. За да има правдоподобностъ нашата рисунка, трѣбва да се справимъ и съ въпроса — какъ да я колорираме. Боравенето съ бои — било водни или блажни — е особено умение.

Най-сетне, при рисуването трѣбва да правимъ подборъ между линиитѣ. Рисунката не може да е фотографическа снимка. Паметта възсѣздава образа възъ основа на това, що е отбелязано на рисунката. Все пакъ, особена задача е — да изберемъ и нанесемъ тия линии, безъ които образътъ би билъ незавършенъ.

Трѣбва да се отбележи, че при никое изкуство изобретателността не е така леснодостъпна, като при рисуването. Всевъзможнитѣ винетки, стилизации и композиции сж доказателство, че това е така. Изобретателността или, както е прието да се казва у насъ, творческата фантазия, е възможна съ минимални срѣдства: нѣколко прави или криви линии сж достатъченъ материалъ за разнообразни комбинации. Учителътъ трѣбва да държи смѣтка за тая страна на рисуването и да я използва всѣкога, когато това е възможно. Друга важна страна на рисуването е, че единъ и сжщъ предметъ може да се рисува по нѣколко начина: като „подсѣщане“ (така рисуватъ децата човѣкъ, конь, кѣща и пр.), като скица — безъ сѣнки и колоритъ, и като картина (портретъ, пейзажъ, композиция). Това степенуване на рисуването указва пътя и на обучението по рисуване.

Начала на практиката по рисуване. Отъ казаното следва :

1. Рисуването, като учебенъ предметъ има своя собствена целъ — да развие сръчностъ къмъ изобразяване съ по-

*) Колко много ни се налага симетрията, може да се провѣри и по следния фактъ: всички деца, като рисуватъ кѣщички, поставятъ куминя перпендикулярно не къмъ основата, а — къмъ наведения рѣбъ на покрива, макаръ че това положение на куминя е невъзможно. Явно е, че децата се поддаватъ на влѣчението си да нарисуватъ симетрична фигура, макаръ тя да е въ противречие съ наблюденията имъ.

мощта на моливъ, креда или бои. Рисуването може да се постави въ услуга само на една по-обща и по-висока задача — естетическото възпитание, за което допринасят и останалитъ сръжности, включително езикознанието. Гръшка е — да се постави рисуването въ нѣкаква зависимостъ отъ естествознанието или предметното учение. Когато учимъ за коня въ I или II отдѣление, още не сме дорасли да рисуваме конь.

2. За насъ не важи — *какво* ще рисуваме, а — *какъ* ще рисуваме. Една хубава рисунка на кръстче или верижка е по-ценна отъ нескопосна илюстрация на приказка. За насъ е, сжщо безъ значение, дали децата ще рисуватъ отъ натура или по предложка: и въ двата случая тѣ трѣбва да пресъздадатъ образа. Предложката представя само относително улеснение.

3. Може би повече отъ всѣкжде другаде, при рисуването е нужна планомерность и постепенность. По-горе посочихме мжчнотиитѣ, които трѣбва да се преодоляватъ при началното рисуване. Това преодоляване трѣбва да се извърши чрезъ редица строго подобрани упражнения и то така, че винаги разрешението на една задача да е залогъ за това на следващата.

Да се изработи подробенъ планъ на обучението по рисуване — е задача на практиката. Ние не можемъ да дадемъ такъвъ планъ. Можемъ да набележимъ само по-главнитѣ етапи въ хода на това обучение.

Считаме, че само при рисуването сж нуждни нѣщо като предварителни украшения и то, ако поставимъ въ центъра на това изкуство предметното рисуване. Целта на тия упражнения ще е детето да „овладѣе ржката си“ поне дотолкова, че да рисува прави и дадени криви линии. Децата ще рисуватъ съ моливъ наредени кибритени клечки, пармаклѣка на стобора, ченгелчета, бастончета, охлювчета, верижки и всички тия „подсѣщания“, които сега се смѣгатъ за сжщинско рисуване (столъ и маса съ по три прави, човѣкъ, птиче, листъ и др.). Още тукъ може да бжде използвана детската изобретателность, като се създаватъ рисунки чрезъ различни комбинации съ прави и криви линии.

При по-нататъшнитѣ предварителни упражнения ще целимъ съизмѣрването и поставянето на линиитѣ. За да се нарисува едно кръстче, трѣбва четиритѣ му рамена да сж съвсемъ равни и жглитѣ — прави. Халкитѣ на верижката трѣбва да сж еднакви и заловени подъ права линия. Ще бждемъ повзискателни и къмъ „подсѣщанията“ — тѣ трѣбва да приематъ видъ на скици.

Отъ предварителнитѣ упражнения неусѣтно ще минемъ къмъ предметното рисуване. Ако до тоя моментъ детскитѣ рисунки бѣха „играчка“, сега вече ще си поставимъ по-строга задача: да рисуваме предметитѣ такива, каквито сж. Нѣма

вече да рисуваме идеаленъ, никжде несществуващъ листъ, а — джбовъ, лозовъ, съ характернитѣ имъ очертания. Тукъ ще бжде застѣпена и перспективата: една рамка, гледана подъ жгълъ, не представя правоъгълникъ! Най-сетне, тукъ трѣбва да си послужилъ и съ помощнитѣ линийки, които улесняватъ да се постигне симетричностъ. Разбира се, при тая степенъ на рисуване най-добре ще е, ако рисуваме предмети само съ две измѣрения или само лицата на ржбести тѣла.

Когато минемъ къмъ третото измѣрение, първата ни работа ще е (ако по-рано децата сж упражнени въ перспективно рисуване), да обърнемъ внимането на ученицитѣ върху сѣнкитѣ. За тая целъ, ако нѣма специални модели, ще си послужимъ съ яйца, формички отъ креда, отъ тѣсто, съ варосани предмети. Сѣнката най-ясно личи върху бѣли предмети. Свѣтлината трѣбва да влиза въ стаята само презъ единъ прозорецъ. Най-добре е да започнемъ съ правилнитѣ геометрически тѣла, едно, защото тѣ сж най-прости и, второ, защото се съдържатъ, чрезъ различни комбинации, въ всички предмети. Когато децата свикнатъ да изобразяватъ сѣнката върху бѣли, матови предмети, лесно ще е да видятъ, какъ тая сѣнка се отразява върху боята на единъ предметъ и какъ могатъ да се изобразяватъ тия отсѣнки, които се създаватъ благоуарение на нееднаквото освѣтление. Така отъ скицата ще минемъ къмъ рисунката.

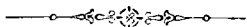
Рисунката е сложностъ отъ линии, цвѣтове и сѣнки. Задачаа тукъ ще е да подберемъ нужнитѣ линии, та, първо, рисунката ни, безъ да е претрупана, да дава завършенъ образъ и, второ, да изобразява дадено положение. Едва тукъ, а не по-рано, могатъ да се рисуватъ „скици“ на дървета наклонени отъ вѣтъра, бѣгащъ конь, котка, която се мие и т. н. Най-трудно е да се нарисува човѣшки образъ, затова едва ли тая задача е постижима въ основното училище.

Кога да използваме цвѣтнитѣ кредитѣ, пастелитѣ и боитѣ? — Това е, сжщо въпросъ на практиката. Може би, къмъ тѣхъ ще прибѣгнемъ още при първитѣ степени на рисуването.

Помощни сръдства къмъ рисуването. За да се развие по-скоро усѣтъ за хармонично нареждане на линии и цвѣтове, можемъ да си послужимъ съ нѣколко помощни сръдства. Най-простото отъ тѣхъ е — да се редятъ разноцвѣтни „тухлички“, за да се създаватъ разни „строежи“ мостове, къщи, паметници. Тукъ е възможно въ голѣма степенъ творчеството. Сжщо така е полезно преплитаното съ разноцвѣтни хартиени лентички. Второ помощно сръдство е моделирането. Съвсемъ напраздно е отдѣлено за моделиране специално мѣсто въ програмата. Въ живота то не се практикува по много причини. Най-сетне, помощно сръдство е и това, което се нарича мозаично рисуване.

За обща култура пѣкъ, за изработване вкусъ и крити-

ченъ погледъ върху рисункитѣ, бихме препоръчали — учителтъ да обръща вниманието на ученицитѣ си надъ художествени произведения, като имъ изяснява задачата, която си поставяли художникитѣ. Сжщо така — за насърчение — учителтъ трѣбва да сочи на показъ и добре изпълни детски рисунки.

Ив. Петковъ — с. Вълчедръмъ (Ломско).

ПЕДАГОГИЧНО-КОНТРОЛНАТА РАБОТА НА ДИРЕКТОРА И ГЛАВНИЯ УЧИТЕЛЪ.

За административната работа на директора и главния учителъ, изобщо, се е писало много. Въ правилникитѣ тя е уяснена добре. Училищнитѣ инспекции пъкъ съ окръжни сжщо отъ време на време я напомнятъ. Не стои така въпросътъ съ другата по-важната работа: педагогично-контролната. За нея ще трѣбва повече и по-често да се говори. Защото тя е по-обширна, по-сложна, по-деликатна. Но не само това — тя е повече подложена и на промѣни и е необходимо да се държи смѣтка постоянно за придобивкитѣ въ педагогичната теория и практика.

Да се спремъ на една частъ отъ тази многостранна работа на директора и главния учителъ. Директорътъ и главниятъ учителъ, се казва въ Правилника за народнитѣ основни училища, „въвеждатъ въ длъжностъ всѣки учителъ, помагатъ му съ съветитѣ си постоянно и го упжтватъ въ училищната му работа“. (§ 6 т. 14). Да се упжтва всѣки новъ учителъ въ училищната му работа — това трѣбва да се разясни. Първо какъ да се разбира новъ учителъ? Новодошълъ ли въ училището — младъ или старъ, или въобще младъ учителъ? Това положение недостатъчно е ясно и на практика директорътъ и гл. учителъ се чудятъ, какъ да постъпятъ.

Но какъ може напълно да бжде упжтенъ учителтъ въ училищната му работа, когато на директора и гл. учителъ не се позволява да правятъ посещение на първ. учители при преподаване? Въ правилника се казва: „Директорътъ посещава учителитѣ само въ прогимназията съ целъ да дава упжтвания и да следи за метода на преподаването, за избора на материала, който се преподава, и изобщо за прилагането на предписаната програма; при това длъженъ е да бди и върху дисциплината на всѣки класъ при всѣки учителъ . . . (§ 6 т. 15). Не зная точно, какви съображения сж наложили, та не е разширено правото на директоритѣ и гл. учители да посещаватъ при преподаване и първоначалнитѣ учители. Може

— би да се избѣгне намаление часоветѣ на главния учителъ, да се избѣгнатъ разправии, или пъкъ за това, че той е заетъ съ работитѣ на училищното настоятелство. Както и да е, действителността, обаче, ни показва, че по такъвъ начинъ много учители оставатъ неупжтени въ училищната си работа. Инспекторитѣ рѣдко правятъ ревизии два пѣти презъ годината най-много. Мнозина учители сж свикнали да приготвятъ една—две парадни лекции и, когато инспекторътъ си заmine, всичко си трѣгне по обикновения пѣтъ. Най-сетне, инспекторитѣ нѣматъ възможность да ревизиратъ всички учители. Последицитѣ отъ това сж на лице: слаби грижи се забелязватъ у мнозина учители да готвятъ постоянно лекциитѣ си: не си служатъ винаги съ необходимитѣ нагледни сръдства; не се опитватъ да засилятъ възпитателното въздействие чрезъ самоуправление, педагогична дисциплина, здравно възпитание и пр.

По-нататѣкъ директорътъ и гл. учителъ „контролиратъ воденето на присѣствената и материалната книга, класнитѣ дневници и главнитѣ списъци, както и писменитѣ упражнения на ученицитѣ“ (§ 6. т. 17). Въ прогимназията, както е известно, преподавателътъ, който има писмени упражнения — срочни, домашни или класни — преди да предаде тетраткитѣ на ученицитѣ, предава ги на директора, който преглежда и работата на ученицитѣ и поправката, извършена отъ преподавателя. Има и особена книга за записване писменитѣ упражнения. Това, обаче, за първоначалното училище не е тъй: тамъ всѣки учителъ на отдѣление прави писмени упражнения съ ученицитѣ, преглежда тия упражнения, безъ да бждатъ контролирани. Кой учителъ, колко писмени упражнения е направилъ, какви сж — отговарятъ ли на възрастта и развитието на децата, съобразни ли сж съ други методични изисквания, прегледани и поправени ли сж това си остава работа на учителя на отдѣлението. Ясно е, че въ първоначалното училище контролъ върху писменитѣ работи на ученицитѣ нѣма отъ страна на директора и главния учителъ. И ако нѣкой директоръ или главенъ учителъ се опитва да прави този контролъ, то тази работа е повече случайна. Отъ казаното се вижда, че мнозина учители вървятъ години наредъ по утѣпкани пѣтища, като допускатъ въ работата си фактически и методически грѣшки. Ето защо се налагатъ поправки и допълнения на Правилника за народнитѣ основни училища. Нека видимъ, какъ трѣбва да стане това.

Каза се, че т. 14 отъ § 6 е неясна. И, наистина, защо само всѣки новъ учителъ трѣбва да се упжтва въ училищната му работа? Много учители, мзкаръ и по-стари, заседали на едно мѣсто — по обясними причини — иматъ повече нужда отъ постоянни съвети и упжтвания. Напротивъ, младитѣ учители идватъ като живителна струя въ училището — съ по-

нови познания, повече енергия и по-голям идеализъм. Тъ несят въ училището новото въ теорията и практиката. Въ скоро време свършилиятъ трети курсъ на педагогическото училище старъ учителъ ще изглежда спрѣмо този свършилъ учителски институтъ или више училище така, както изглеждаше килийниятъ учителъ спрѣмо него. И както стана между килийния учителъ и този отъ старото педагогическо училище, така става и сега: старото и новото ще живѣятъ и работятъ заедно; старото ще помогне съ опита и ще си отиде; новото ще работи за по-голям професионално усъвършенствуване.

Деликатна и сложна е педагогическата работа на главния учителъ и директора при това положение: стариятъ учителъ трѣбва да се потикне да догони новото въ педагогическата теория и практика; новиятъ учителъ пъкъ — да се предпази отъ утопични увлѣчения. Водими отъ това разбиране за упжтването, което трѣбва да се дава отъ директорътъ и гл. учителъ на учителитѣ, ние смѣтаме, че думата „новъ“ въ визираната точка на § 6 трѣбва да се изхвърли.

Директорътъ и главниятъ учителъ трѣбва да упжтватъ всѣки учителъ, щомъ забележатъ, че той не е стигналъ въ работата си дотамъ — да работи самостоятелно, като постоянно се самоусъвършенствува. Но, за да може да се върши напълно това упжтване, необходимо е директорътъ и гл. учителъ да посещаватъ при преподаване и първоначалнитѣ учители. Било е време — къмъ 1894/1895 уч. год. и по-сетне — когато това посещение е било практикувано, и гл. учители и директоритѣ въ рапортитѣ си до окръжнитѣ учил. инспектори сж излагали вѣпечатленията отъ ревизиитѣ си на основнитѣ учители. По-късно тия ревизии били отмѣнени. По такъв начинъ посещението на учителитѣ въ първоначалнитѣ училища се предостави само на инспекторитѣ. Но инспекторитѣ нѣматъ възможность да ревизиратъ достатъчно пжти всички учители; тѣ не могатъ и на време да имъ бждатъ полезни съ упжтванията си. Въ доклада на учебния комитетъ за 1928-1929 уч. год. има следнитѣ сведения за ревизиитѣ на учителитѣ отъ инспекторитѣ: за първ. учители — неревизирани учители 695, ревизирани единъ пжтъ 4383 и ревизирани два и повече пжти 8903; за учителитѣ въ прогимназиитѣ — ревизии отъ окръжнитѣ училищни инспектори: по веднашъ сж ревизирани 1185, по два пжти и повече ревизирани 144, неревизирани 4488; ревизирани отъ помощ. окръжни училищни инспектори: по веднажъ сж ревизирани 2857, по два пжти и повече ревизирани 2074, неревизирани 886*). Отъ тия сведения се вижда, че много учители сж ревизирани само по единъ пжтъ, а и немало учители никакъ не сж ревизирани. Това показва, че голѣма часть отъ учителитѣ сж останали безъ

*) Сп. „Училищенъ прегледъ“, кн. 9, 1930 год.

напътване въ педагогичната им работа. Па и тия учители, които два пъти сж ревизируни, не всички сж достатъчно упжтени, защото инспекторът често пъти бърза, за да ревизира повече учители. Тогава пък тои добива впечатление за работата на учителя, както пътникът за околността, гледайки през прозореца на пътуващия трень. Оттук иде — непознаване добре работата на миозина учители; не сж напътват там, кждето трбва; оценяват се погршно при ревизиитъ. Необходимо е, следователно, като се работи за подобрене на инспекторския институт, да се позволи на директора и гл. учител непосредствено да наблюдават през цялата учебна година работата на първ. учители, посещавайки ги при преподаване.

На много мѣста вече директорът е гл. учител. Това положение се създаде съ закона отъ 1921 год. Сведенията показват, че презъ 1928/1929 уч. година е имало: непълни основни училища (съ I до IV отд. и I кл.) — 117, съ I до IV отд. и I и II класъ — 101 и пълни основни училища (съ I до IV отд. и съ I до III класъ) — 456, или всичко непълни и пълни основни училища — 674 срещу 3708 първ. училища само съ отделения и самостоятелни прогимназии — 650*). Отъ тия сведения се вижда, че основнитъ училища сж доста много. Тѣхното число отъ година на година ще расте: такава е тенденцията на всѣко първ. училище да се развива, докато стане пълноразвито основно училище. Отъ сливане управление на първоначалното училище и прогимназията, учебното дѣло печели: икономисват се сръдства, длъжността глав. учител се заема отъ директора, който е съ по-високъ образователенъ цензъ и, най-сетне, малкото часове, които има директора му позволяват да упражнява по-ефикасно педагогично-контролната си работа и като гл. учител. Това преобразование налага — за да има единство въ основнообразователната ни си тема — директорът на основното училище да посещава при преподаване и учителитъ въ първ. училище: Допусне ли се това посещение, въ педагогично-контролната работа на директора ще има единство; тази работа ще бжде по-пълна и по-целесъобразна. Що се отнася пъкъ до въпроса за посещението на главния учител при преподаване на учителитъ въ самостоятелнитъ първоначални училища, мисля, че и той лесно може да се разреши. Необходимо е за това, обаче, да се постави цензъ за заемане тази длъжностъ и да се намалят часоветъ на гл. учител, като въ отдѣлението му, напр., преподаватъ техническитъ предмети останалитъ учители. Въ Европа и Америка сж се прочули много училища съ реформенитъ си стремежи, главно, поради обстоятелство-

*) Докладъ отъ Учебния комитетъ, сп. „Училищенъ прегледъ“ кн. 1, 1930 год.

то, че начело на всѣко отъ тѣхъ стои директоръ или главенъ учителъ — добъръ и известенъ педагогъ. Па и у насъ — ония училища, които иматъ добри директори или гл. учители, се сочатъ като истински огнища за прѣскане просвѣта. Време е да се погрижимъ и ние, на чело на училищата ни да застанатъ способни и цензовани главни учители и директори!

При това положение, не ще и дума, педагогично - контролната работа на директора и гл. учителъ ще бѣде резултатна. Тази работа ще се простре по-нататъкъ и върху другата дейностъ на учителитѣ, особено, и върху контролата на писменитѣ работи на ученицитѣ. Каза се, че въ първоначалното училище днесъ за днесъ тази контрола не се практикува. Ние се оплакваме, че ученицитѣ ни излизатъ слаби по съчиняване, не владѣятъ правописа, нѣматъ красивъ почеркъ, не чертаятъ добре и пр. Не е ли за това една отъ причинитѣ и тази — че нѣма контрола върху писменитѣ работи на ученицитѣ? Нѣкои мислятъ, че контрольтъ на писменитѣ упражнения въ първоначалното училище не е възможенъ по чисто технически причини. — „Въ прогимназията, казваше единъ първ. учителъ, е друго: тамъ си има срочни, класни и домашни упражнения и децата сж по-възрастни. При насъ не е тъй и не е възможно подобна контрола. Напримѣръ — ако рекатъ всички учители да занесатъ тетрадитѣ на ученицитѣ си за прегледъ на гл. учителъ или директора, то предъ него ще се изпрѣчатъ купища тетратки, съ които не би могълъ да се справи!“ Твърденията и опасенията на този учителъ сж неоснователни. Наистина, въ първ. училище нѣма срочни, класни и домашни упражнения, ала все се правятъ писмени упражнения, съ които се оценяватъ ученицитѣ. Защо тия упражнения да не могатъ да се контролиратъ? Ами тъкмо писменитѣ упражнения е необходимо да се контролиратъ, защото тѣ сж огледало за работата и на учителя и ученицитѣ. Директорътъ и гл. учителъ ще намѣрятъ начинъ да преглеждатъ поне два пѣти презъ уч. година писменитѣ упражнения на ученицитѣ отъ всѣко отдѣление. Напримѣръ — това може да става въ края на учебнитѣ срокове. За тази цель, мисля, е необходимо и специална книга, въ която да се записватъ темитѣ на по-важнитѣ писмени работи на ученицитѣ. Тази книга да се оставя на разположение на ревизоритѣ. Тогава ще бѣде сигурно, че предвиденитѣ писмени упражнения ще се минатъ; тѣ ще бѣдатъ прегледани и поправени отъ учителя; на преподавателя ще се отдаде винаги случай да получи необходимитѣ упѣтвания при конфериране и пр.

Посоченитѣ непълноти въ Правилника за народнитѣ училища сж отъ сжществено значение. Тѣ трѣба да се разяснятъ и допълнятъ,

ИЗЪ ПРАКТИКАТА ЗА ПРАКТИКАТА

Николай Тодоровъ — Сливенъ.

КАКВО МОГАТЪ МАЛКИТЪ.

Когато приближихъ селцето, чийто едничъкъ учителъ си бѣше спечелилъ име на преданъ служителъ и измежду населението на околнитъ селища, и се отбихъ да поставя въ редъ облѣклото си при чешмата, която красѣше входа на главната му улица, вниманието ми биде привлѣчено отъ хубавъ новъ надписъ, написанъ съ голѣми блажни бѣли букви върху черна зарамчена ламаринена плоча, окачена върху стѣблото на стара върба, която засѣнчеше съ овисналитъ си клоне бистритъ струи на водата:

„Който пие отъ тази вода, да пази и речъта си чиста като нея“.

Отърсвайки дрехитъ си, посивѣли отъ прахъ, азъ прочитахъ може-би за двадесети пѣтъ този надписъ, който ме заинтересува твърде силно.

— Какво го гледашъ? — запита ме младъ мъжъ, отбилъ се, безъ да усѣтя кога, при чешмата.

— Радвамъ му се, — отвърнахъ азъ.

— И азъ имамъ лапе въ училище, което захфана да ме гълчи, като старо. А знаете, навикнали сме и, колкото и да се пазимъ, току-вижъ, че сме се изтървали нѣщо.

— А малкото гълчи, казвашъ, нали?

— Сякашъ, че го опарашъ съ нѣщо, гълчи ти казвамъ! Че остави другото, ами се сърди и на съседитъ, кога дочуе и отъ тѣхъ нѣщо.

— И хубаво прави! — одобрявамъ азъ.

— А бе то че хубаво, хубаво, ами нали ни знаете, навикнали сме таквозъ, та мъчно ще отвикнемъ.

— Стига да желаете, останалото е лесно, — насърдчихъ азъ събеседника си и продължихъ пѣтя си.

На кръстопѣтя, дето първата напрѣчна улица пресича главната, погледътъ ми биде привлѣченъ отъ друга табела, прикована о добре изгладенъ прѣтъ:

„Децага на това село не псуватъ“.

У мене не остана никакво съмнение, че училището въ това малко селце се бѣше отново поставило въ центъра на общополезна инициатива, която, веднажъ вземена, трѣбваше бездруго да успѣе: такъвъ е учителътъ — не предприема нищо само за шумъ. Съ тази вѣра азъ стигнахъ училището.

Ще призная още тука, че винаги прекрачвамъ прага на това училище съ смѣсено чувство. Радостното вълнение, съ което затрептява сърдцето ми при вида на идеално уредения и използванъ дворъ, се преплита съ мъжката, че това е едно щастливо изключение и че много училища стоятъ още дори неоградени.

Малкитѣ бѣха на занятия въ учебната стая, та, да не пропустна учебното време, се лишихъ отъ удоволствието да се полюбувамъ още сега на новата радостъ, която дружеството за покровителство на полезнитѣ животни бѣше внесло въ двора, въ който бѣха привлѣчени на постоянно мѣстожителство стотина чифта какви не птици, намѣрили уютенъ подслонъ въ десеткитѣ открити кафези, гиздаво окачени по фасадата на училището и де не по овошнитѣ и други дървета.

Подминахъ бързо алеята, която свързваше дворната врата съ училищния входъ, пазейки се да не настѣпя спокойно разхождащитѣ се гълъби, които се бѣха довѣрили безгранично въ добротата на човѣшкото сърдце и кацахъ въ ржцетѣ на всѣки, който ги повикваше.

Дскато оставя чантата и шапката си въ училищната канцелария, дочухъ гласа на учителя, който се сбогуваше съ питомцитѣ си.

— Я гледай, я гледай, да не дойдете да ни видите на работа! — забеляза той, като ме виде въ стаята.

— Сега пристигамъ, — извинихъ се азъ и побързахъ да поискамъ освѣтления върху поставенитѣ табели.

— Видѣхте ли ги? Хубаво е, нали? Една добра работа, която, надѣя се, ще насърдчите и вие. Я гледай, я гледай! Много хубаво стана, че дойдохте! Че се случи да иматъ и събрание!

И той се впусна съ въодушевление да ми разправя, какъ дружеството за покровителство на полезнитѣ животни, което обединява малкитѣ въ това селце вече години и е закрѣпило коренитѣ си въ традициитѣ на училището, по свой починъ, безъ всѣкакво подсказване дори отъ негова страна, решило, край задължението да пази полезнитѣ животни отъ груби обноски отъ страна на хората, да поеме върху си и грижата за изкореняване на псувнитѣ, които унижаватъ човѣшкото достойнство.

— Вие се съжате вече, какъ се е зародила у малкитѣ тази прекрасна идея, — продължи той. Нали нещастнитѣ животни, редомъ съ физическитѣ страдания, които жестоки стопани имъ причиняватъ, търпятъ и мръснитѣ имъ псувни! Въ пжтя на едно по човѣшко третиране на беднитѣ животни, тѣхнитѣ малки покровители намѣрили, че трѣбва да се поведе борба не само противъ сопата, но и срещу нейната неизмѣнна съпжгница — псувнята. И въ едно свое събрание, отъ дума на дума, обличатъ всичко това въ решение, което започ-

вагъ да прилагатъ, като първи тѣ се заклеватъ, че никога въ никой случай не ще замърсятъ речъта си съ нѣщо.

— Та вие казвате, че тази идея е лично тѣхна?

— Лично тѣхна! Поне тѣй сж убедени тѣ, а това е важно...

— Вашето участие, значи, е далечно и неуловимо, каквото е участието на слънцето въ живота на земята, — добавихъ азъ.

— Сравнението е сполучливо. Но я да оставимъ това за следъ пладне, а сега да отидемъ да се нахранимъ!

* * *

Още къмъ единъ часа следъ пладне ние бѣхме отново въ училище. Азъ очаквахъ събранието на малкитѣ съ интереса на човѣкъ, току що задробенъ, че ще види веднага мечтитѣ си сбжднати. И започнахъ да се безпокоя отъ това, че въ двора се още не се мѣркаше нито едно дете.

— Днесъ е сжбота и следобѣдътъ е свободенъ; да не е станало нѣкакво недоразумение? — питамъ азъ учителятъ.

— Рано е още, — отвръща той и продължава съ увлѣчение да ме запознава съ училищния кокошарникъ, който научилъ и кокошкитѣ на цѣлото село да несутъ зимно време.

— Но нали събранието ще почне въ два часа?

— Да! — отвръща той съвсемъ спокойно и ми сочи на часовника си, че има още 15 — 16 минути.

— Имено, и нѣма още никой!

— Разбира се! У насъ е тѣй: никой не идва безъ време. А смѣта се, че безъ време идва не само онзи, който закъснява, но и този, който подранва.

Въ това време удари църковната камбана.

— Чуешъ ли? Сега всѣки знае, че разполага само съ петнадесетъ минути. И всѣки за себе си измѣрва това време тѣй, че да се яви на работа съ нѣколко минути по-рано.

— И това винаги!

— Да! У насъ не се губи нищо. И за игра идваме пакъ на време.

И той бѣше правъ. Две-три минути преди опредѣленото време малкитѣ почти вкупомъ напълниха стаята и заеха мѣстата си. Точно на 2 часа проече звънъ, а следъ малко депутация отъ три деца ме поздрави съ добре дошълъ и ме покани да присѣдствувамъ и азъ, заедно съ учителя имъ, на заседанието.

Поблагодарихъ отъ сърдце и влѣзохъ.

Отдѣлението имаше обикновения си видъ. Мѣстото на учителя се заемаше сега отъ председателя на дружеството и неговата секретарка. Ние седнахме отстрани.

Съ бодро самочувство ръководителятъ на събранието събщи, че по първата точка отъ дневния редъ има вече готова, извършена въ частъ по смѣтане, работа и покани касие-

ра да прочете само равносмѣтката си за последното тримесечие, която членоветѣ отъ трето и четвърто отдѣления имали въ тетрадитѣ си.

Съ равненъ, спокоенъ тонъ едно спретнато, съ умни очи момче, прочете:

„Равносмѣтка

за приходитѣ и разходитѣ на ученическото д-ство „Милость“ за времето отъ 1 юлий до 30 септемврий 193...

Приходъ :		Разходъ :	
1. остатъкъ	927 лв.	1. боя за табели и кафези	48 лв.
2. помощъ отъ църкв.	50 "	2. за хвърчащи листове	100 "
3. отъ поздр. картички	16 "	3. за друж. библиотека	67 "
4. отъ една забава	63 "	4. за уравнение	961 "
5. отъ почетни член.	20 "		
		всичко	1076 лв.
всичко	1076 лв.		

Забележка. На 1 октомврий дружеството разполага съ 12 крини зимница, 9 крини ечмикъ, 3 крини просо и 7 крини смѣсъ“.

Едно момче поиска думата и запита, дали и настоятелството на ученическия кокошарникъ, който даваль вече добри приходи, не може да отпуща по нѣщо за д-ствената каса

— Вѣрно е — възрази касиерката на кокошарника, че имаме вече добри приходи, но тѣ отиватъ за трапезарията. Пъкъ нали решихме и да отдѣляме 30 на сто отъ тия приходи за постройка на оборъ за кравата, която ни подари свещеникътъ !

Завърза се споръ, но кротъкъ и дисциплиниранъ, нѣщо съвсемъ несвойствено за събрания въ наши дни.

— Очудва ме търпението на малкитѣ, — пошепнахъ азъ на учителя.

— Че тѣ вече години се учатъ да разискватъ търпеливо...

Той не можа да се доизкаже, защото ученичката, която защитяваше касата на кокошарника, пожела да се изкаже по въпроса и учителътъ имъ.

Безъ да вземе нито едната, нито другата страна, съ ловка маневра, която имаше за задача да внуши, но не и да наложи, най-разумното въ случая решение, той завърши, като изрази възхищението си отъ работата на „Милость“ и като представи въ най-пленителна форма предстоящата имъ работа въ краварницата.

Още не завършилъ. и въ събранието бѣше озрѣло вече едно компромисно решение, което не закѣснѣ да се изкаже и формулира отъ малкитѣ.

„Когато дружество „Милость“ има нужда и не може да намѣри отъ друго мѣсто пари, ще иска такива отъ настоятелството на кокошарника“.

— И дружеството, и кокошарника сж наши, наша ще е и краварницата, заключи председателят и покани секретарката да прочете изработеното и избрано въ часъ по писане благодарствено писмо до черковното настоятелство въ селото имъ заради дарението му отъ 50 лева.

Милото дете, което изпълняваше ролята на протоколистъ, прочете съ чувство това писмо, което ме развълнува тъй силно, че азъ не можахъ да се въздържа повече и поискахъ думата.

Подъ съпровода на хубавитъ чувства, които изпълваха сега душата ми, съ силни и топли думи азъ поздравихъ събранието и, като изказахъ безграничното си задоволство отъ всичко, което това хубаво дружество е направило до сега, постарахъ се да насърча малкитъ и да имъ засвидетелствувамъ върата си, че и като голъми съ още по-неизмънни усилия ще работятъ за доброто на селото си.

Когато свършихъ, събранието, което ме слушаше съ видимо задоволство, изпрати речъта ми съ бурни непресторени ржкоплъскания, при стихването на които секретарката предложи да ми се окачи дружествения знакъ и да ме запишатъ почетенъ членъ. Като получи пълното одобрение на всички, изразено съ нова буря отъ сърдечни ржкоплъскания, милото момиче извади отъ една кутийка хубава карфичка съ металическо славейче и я забоде на палтото ми.

Сега председателятъ покани членоветъ да пристъпятъ къмъ втората точка отъ дневния редъ.

Започнаха доклади, сжщински доклади, за борбата на малкитъ съ отвратителната привичка на голъмитъ да замърсаватъ тъй често езика си съ какви не цинизми.

Изказаха се негли всички, като се намъсиха дсри и първачетата. Изнесоха се случаи и на неоправимо непокорство, за които се оформи предложение да се порицаятъ, като се обявятъ имената имъ на черния картонъ, окаченъ за тази цель въ салона на училището.

Пожелаха да чуятъ мнението на учителя.

Като изказа радостъта си отъ ревността, съ която малкитъ се бѣха предали на борба съ злото, и като ги увѣри, че то ще бжде на всѣка цена победено, щомъ има срещу си такива предани борци, — той подчърта, че привичката е хванала дълбоки корени и че премахването ѝ не може да стане веднага.

— Съ търпение и упорство, — продължи той, — ще чакаме победата. Имате работа съ една рана. Пазете се да не я разлютявате. Не пиперъ, а мехлемъ ѝ слагайте!

И завърши, като замоли събранието да не бърза — да обявява имената на непокорницитъ, а да го упълномошти да се срещне лично съ тѣхъ и се помжчи да ги накара да станатъ по-послушни.

Това биде възприето веднага.

Изнесе се, че неизвестен злосторник е повредил една от табелите, поставени от дружеството по кръстопътищата и се настоява да се вземат мерки за издирването му. Реши се да се пише за това до кмета.

Точно на 3 часа събранието биде закрито.

Малките напуснаха стаята и се пръснаха из двора.

— Ще пороботят един час и в училищното стопанство, което също тъй е лично тяхно дѣло, — забеляза учителът и ме покани да излѣземъ и ги погледаме и тамъ.

— Нека ви засвидетелствувамъ благодарността си за виденото тука, въ стаята, — отвърнахъ азъ и, като стиснахъ сърдечно ръката му, прибавихъ: да идемъ сега да видя, какво могат малките и на двора.

И ние излѣзохме.

Н. Беневъ — Габрово.

СЪЧИНЕНИЕ „ПИСМО“.

Учениците постоянно четатъ и учатъ за разни мѣстности, градове, села съ географско или историческо значение, но никога не могатъ да се увлѣкатъ по тяхъ тъй живо, както ако сами ги видятъ, или слушатъ очевидецъ да имъ разказва. Понеже е почти невъзможно, щото всички ученици отъ единъ класъ или отдѣление да сж посетили изучаваните мѣстности, то остава да опитаме втория случай. Но какъ да стане това? Отъ кжде да вземемъ за всѣкой урокъ по география, история и езикознание такива лица, които всичко да сж посетили, видѣли, изучили, та да идватъ всѣкога да ни разказватъ? Тази работа, разбира се, може да извърши на първо мѣсто учителътъ. Но по разни причини той не е обиколилъ родните кѣтове, нежели да прескочи нѣчия граница. Остава, значи, да подиримъ помощници въ това отношение пакъ у самите ученици, но не вече отъ своето училище, а отъ училищата при занимаващите ни мѣста.

Тази мисълъ ми идва веднажъ въ часъ по езикознание. Съобщавамъ я на моите второкласници. Тѣ съ радостъ я възприематъ. Любопитството имъ се втурва на много страни. Иска въ да научатъ за много нѣща. Единъ жадува за едно, другъ — за друго: градове, планини, рѣки, морета, пристанища, паракоди, фабрики, старини, музеи, паметници и пр. Остава сега да помислимъ: какъ да извикаме потикъ у съучениците имъ отъ онѣзи села и градове, дето се намиратъ всички тѣзи занимаващи ни предмети, та да ни разкажатъ по нѣщо за тяхъ? Разбира се, въпросътъ веднага се разрешава пакъ отъ самите ученици:

— Да съчинимъ едно писмо, въ което да опишемъ нашето родно мѣсто, заедно съ всичкитѣ му бележитости. Това писмо да пратимъ до съученицитѣ си отъ втори класъ въ различни села и градове, като ги помолимъ да направятъ и тѣ сжщото съ своитѣ родни мѣста. Ние сме четиридесетъ и шесть ученика въ класа. Значи: ще пратимъ 46 писма въ 46 села и градове. Следъ това ще чакаме да получимъ 46 отговори съ 46 описания. Така ние ще са запознаемъ съ разни нѣща отъ всички краища на страната.

Предъ въображението на ученицитѣ веднага се отварятъ просторитѣ на чудни и разнообразни картини. На всички се иска, по-скоро да напишемъ писмата, да ги пратимъ, та съкашъ съ това ще дръпнемъ по-насамъ далечнитѣ и примамливи образи на незнайното. Затракуватъ моливитѣ, зашумяватъ тетраткитѣ. Всѣкой се напръга да измисля, колкото се може, по-хубави изречения. Одобренитѣ веднага записваме. Редятъ се мисль следъ мисль, една отъ друга по-отбрани:

„Мили непознати другарчета, вие сте чували много нѣща за нашия градъ, но знаемъ, че пакъ не го познавате добре. Сега ние ще ви го представимъ въ пълния му видъ. Въ замѣна на това пъкъ ви молимъ да сторите сжщото за вашия градъ (село), за да се опознаемъ едни други, та напролѣтъ може да си размѣнимъ по една екскурзия. Ние тука сме готови всѣкога съ радостъ да ви приемемъ. Сега почваме нашето описание“..

Подъ перата на малкитѣ писачи постепенно се разкрива картината на цѣлия градъ, съ мѣстоположението му, улицитѣ, общественитѣ здания, фабрики, училища, църкви, паметници, население, поминѣкъ, после ни довеждатъ до самото си училище, назлизатъ въ класната стая, представятъ цѣлата ѣ обстановка, разправятъ за учителитѣ, за уроцитѣ, за успѣха си и за желанието си да преминаватъ все по-нагоре. Накрай имъ прашатъ изгледи отъ града, малки рисунци, работени отъ тѣхъ при разни учебни предмети, нѣколко изсушени цвѣта и безброй другарски поздравии.

За следния часъ по писане всички си донасятъ чисти листове, пликове и пощенски марки. Всѣкой преписва по едно писмо. Избранитѣ села и градове се разпредѣлятъ, като се гледа да не станатъ съвпадения. Написватъ се адреситѣ на пликоветѣ, залепятъ се маркиѣ, означаватъ се на гърба подателитѣ и писмото е готово. Следъ свършване на часа зарадванитѣ ученици, съ пликове въ ржце, шеметно припкатъ къмъ пощенскитѣ кутии...

Занизватъ се дни на трепетно очакване. При всѣко влизане въ класа четиридесетъ и шесть пламени погледа се взиратъ въ ржцетѣ ми. И голѣмо тържество наставка, когато имъ занасямъ първия синъ запечатанъ пликъ, адресиранъ до тѣхъ, съ пощенска марка и нѣколко пощенски печати по него. Изведнажъ въображението разтваря пакъ вратитѣ на незнайни

и далечни видения, доведени сега тъй близко до класната стая. Бавно разкъсвамъ плика, изъ който изваждамъ голѣмъ написанъ листъ, една снимка, рисунки и цвѣтя. Рагъвамъ листа и бавно зачитамъ. Вниманието е напрегнато до крайния си предѣлъ. Всички се унасятъ по описванитѣ чужди мѣста. Сиящи усмивки изпращатъ завършека.

Най после се задава въпросъ: „Какво да правимъ получаванитѣ писма, изгледи, рисунки и пр.?" Класътъ едногласно решава: писмата и рисункитѣ да събираме въ папки, а снимкитѣ да поставяме въ албуми. Мнозина предлагатъ вече услугитѣ си. Още на другия день папкитѣ и албумитѣ сж донесени и зачислени къмъ класната библиотека. Остава сега да чакаме, всѣкой день повече писма да пристигатъ, да ги четемъ и подреждаме. Разбира се, на всѣкое писмо ние си имаме грижата да отговаряме съ по една картичка — изгледъ отъ нашитѣ мѣста, да благодаримъ на изпращачитѣ и да пожелаваме, щото приятелскитѣ ни връзки да се запазятъ за дълго.

Ив. Русевъ — Ямболъ.

ПИСМО ОТЪ БЛИЗКИТЪ.

(Изъ практиката ми по четене въ I прогимн. класъ).

1. часъ.

— Деца, често виждате, че единъ куцъ човѣкъ идва при нашия писаръ. Знаете ли, какъ се казва той?

— Той се казва Петъръ Добревъ.

— А знаете ли, какъ е окуцѣлъ?

— Той е инвалидъ.

— Какво значи инвалидъ?

— Презъ време на войната билъ раненъ и останалъ съ недостатъкъ.

— И Марийкиниятъ баща е инвалидъ.

— Вие помните ли войната?

— Г-нь Р., азъ не съмъ билъ роденъ тогава, но слушамъ често отъ тате да разказва за войната.

— Да деца, вашитѣ бащи и азъ бѣхме на война—далече, много далече. Тамъ стояхме три години, а майкитѣ ви и поголмитѣ ви братчета и сестричета бѣха тука. Ние тамъ тжгувахме за тѣхъ, и тѣ тукъ тжгуваха за насъ. Често по цѣли месеци стояхме на едно мѣсто. Четѣхме вестници и се учехме, какво става по свѣта.

— Ами дохождаха ли тамъ вестникари да продаватъ вестници?

— Не, вестници получавахме отъ пощата, Всѣки день нашиятъ пощаджия ни носеше вестници и писма. Най-много се радвахме, когато получехме писмо отъ домашнитѣ си.

— Деца, въ вашитѣ христоматии на стр. 4 има едно хубаво четиво. Заглавието му е „Писмо отъ близкиѣ“. Прочетете го и ще ми кажете, какво сте разбрали отъ това четиво.

(Ученицитѣ прочитатъ полугласно четивото.).

— За какво се говори въ това четиво?

— Какъ единъ войникъ получилъ писмо отъ близкиѣ си отъ жена си.

— Прочетете четивото още веднѣжъ, защото ще искамъ да ми го разкажете подробно!

(Ученицитѣ четатъ още веднѣжъ четивото).

— Разкажете го!

— Разбрали сте четивото. Искамъ да го прегледате внимателно — може и да го прочетете още веднѣжъ — и да ми кажете, на колко части можемъ да го раздѣлимъ.

(Наново преглеждатъ или четатъ четивото, за да намѣрятъ частитѣ му).

— Господинъ учителю, четивото има 4 части.

— Не, четивото има 3 части.

— Не, четивото има 5 части.

— Добре, нека го прочетемъ, за да видимъ, колко части има четивото. Чети първата часть!

— Кажете ми най-напредъ, кой разказва това!

— Единъ войникъ.

— Разкажи тази часть!

— Това било на бойното поле. Презъ една тиха и ясна нощъ войницитѣ лежали въ окопитѣ. Двама войника лежали единъ до другъ. Единиятъ пушелъ мълчаливъ. Другарьтъ му си спомнилъ, че надвечеръ получилъ писмо за него, когато той билъ за хлѣбъ. Като се връщали, почналъ боятъ, и писмото било забравено. Сега той си спомнилъ за донесеното писмо и го предалъ на другаря си. То било отъ жена му. Лампа нѣмало, нито електричество, затова войникътъ почналъ да чете писмото на свѣтлината на цигарата. Смукавалъ, цигарата свѣтвала, и той четѣлъ. Той се усмихвалъ. Може жена му да е пишела нѣщо хубаво за въ кѣщи.

— Защо авторътъ е почналъ на новъ редъ. „Той го зачете“?

— ? ?

— Прочетете отначало до новия редъ и ми кажете, защо е почналъ авторътъ на новъ редъ!

— Г-нъ Р., тука се описва мѣстото, дето сѣ войницитѣ, какъ сѣ разположени тѣ и какъ било получено писмото.

— Да, въ тази малка часть авторътъ ни рисува обстановката, при която става действието въ нашия разказъ.

Четете нататкъ!

— Какво се разказва въ тази часть?

— Какъ прочелъ писмото.

— Разкажете тази част!

— Запомнете, въ тази част авторът два пъти почналъ на новъ редъ.

— Четете втората част!

— Разкажете я!

— Авторът си мисли този човѣкъ при семейството му въ село. Войникътъ е едъръ, съ нависнали мустаци. Той седи и на колѣнетъ му сж седнали две малки руси дечица съ червени бузички. Отзаде му пъкъ има още две по-голѣми дечица. Тѣ се мжчатъ да се покатерятъ по широкия му грѣбъ. Бащата имъ разказва приказки, и децата се смѣятъ, а той ги милва по главичкитѣ.

— Кжде става действието?

— Той си го представя въ село — далече отъ бойното поле, въ нѣкое балканско селце.

— Колко пъти почва на новъ редъ?

— Единъ пътъ.

— Слушайте, деца! Когато авторътъ започва на новъ редъ, той почва новъ *пасажъ* (записва се думата *пасажъ*). Така че изреченията отъ новъ редъ до новъ редъ образуватъ новъ *пасажъ*. *Колко пасажи* има въ първата част?

— Въ първата частъ има два пасажа.

— Колко пасажа има въ втората частъ?

Въ втората частъ има само единъ *пасажъ*.

— Четете третата част!

— Разкажете я!

— Войникътъ палѣлъ вече трета цигара и още не билъ прочелъ писмото. Много бавно четѣлъ думитѣ, защото буквитѣ били лошо написани, а свѣтлината слаба. По едно време той си дигналъ главата и прибралъ писмото въ ржкава на шинела. Толкова било късно, че всички спѣли. Наблизо се виждала сѣнката на часовоя, а високо на небето плувала луната. Войникътъ се загледалъ въ далечината. Той си представялъ своето семейство — жената и децата. Усмивналъ се и прочелъ най-милитѣ думи въ писмото:

„Децата цѣлуватъ твоята дѣсница“.

— Колко пасажа има въ тази частъ?

— Три.

— Какво се разказва въ първия *пасажъ*?

— Какъ мжно четѣлъ писмото.

— Въ втория *пасажъ*?

— Че много късно прочелъ писмото.

— Въ третия *пасажъ*?

— Че помислилъ за семейството си.

— Четете четвъртата част!

— Разкажете я!

Дълго време войникътъ не можалъ да заспи. Той мислѣлъ за своето семейство, за въ кщи, за работата си въ

село или въ града. Най-после той затърсилъ бѣла книга да отговори. Намѣрилъ и пакъ запалилъ цигара и на нейната слаба свѣтлина почналъ отговора. Първитѣ думи били: „Мили деца, вашиятъ баща ви цѣлува по хубавитѣ устица“.

— Колко пасажи има въ тази частъ?

— Въ тази частъ има два пасажа. Първиятъ пасажъ разказва, че той намѣрилъ бѣла хартия за писане, а вториятъ — за първитѣ думи на писмото.

— И така, нашето четиво има 4 части.

— Разкажете цѣлото четиво!

— Тъжно или весело е било писмото?

— Весело, защото, следъ като го прочелъ, се усмихналъ.

— Разкажете, какво било съдържанието на това писмо!

— Че въ къщи сж здрави. Иматъ хлѣбъ и дърва, че всичко е хубаво, само че нѣматъ баща.

— Разкажете, какво ли е писалъ бащата на децата си и на жена си!

— Че той е здравъ. Децата да слушатъ майка си, да не я ядосватъ. Голѣмитѣ да ходятъ на училище и да слушатъ учителитѣ си, а малкитѣ да не ходятъ по улицитѣ да играятъ, та да настинатъ и се разболѣятъ.

— Внимание! Прочетохме четивото, знаете съдържанието му. Можете ли да ми кажете основната мисль въ това четиво?

— Авторътъ иска да каже, че е мжно на война.

— Не е вѣрно! Никжде не пише, че е мжно. Авторътъ иска да каже, че на войната войницитѣ получаватъ писма.

— Помислете добре! Войникътъ получава писмо, чете го на цигаревата свѣтлина, мисли и не може да заспи, поглежда въ синевата къмъ своето село, представя си децата и жена си, намира бѣла хартия и сѣда да пише отговора.

— Г-нъ Р., авторътъ иска да каже, че *бащата обича своето семейство и, кждето и да се намира, той за него мисли.*

— За идния пътъ искамъ да научите добре да разказвате четивото, а следъ това ще го четемъ хубаво.

2. часъ.

— Децата, кое четиво четохме миналия пътъ и какво поржчахъ.

— Четохме четиво „Писмо отъ близкитѣ“ и поржчахте да го научимъ хубаво да го разказваме.

— Разкажете го!

— Нека сега четемъ. *За да бжде четенето хубаво, какви правила трѣбва да спазваме?*

— Първо. На *точката* се спираме и си *понижаваме гласа*. Второ. На *запятаята* се спираме малко и *мъничко* си *повишава*ме гласа. Трето. На *питанката* си *повишава*ме *гласа* на *въпросителната дума* и *мъничко* на *последната дума*.

— Да видимъ сега, дали можете така да четете. Единъ ще чете първия пасажъ, а всички други да внимаватъ и да запомнятъ, къде и какво е сбъркалъ другаря ви, и после да ми кажатъ. Чети!

— Какви грѣшки направи другаря ви?

— Много бърза. Той не се спрѣ на точката следъ изречението „Наоколо е тихо“.

— Следъ изречението „То бѣ измачкано и мокро“ не си понижи гласа.

— Вижте, какви сж изреченията?

— Кжсички.

— Затова лесно се чете. Кжсички, но хубави изречения. Азъ ви поръчвамъ всѣкога, кога пишемъ съчинения, да си служите съ кжсички изречения. Ето на, и нашиятъ авторъ е написалъ съчинението си съ кжсички изречения и пакъ съчинението му е много хубаво.

Да чете единъ втория пасажъ, а другитѣ да внимаватъ за грѣшкитѣ!

— Сбърка ли нѣкъде?

— Още въ първото изречение сбърка на запетаята — за прѣ се като на точка и си понижи гласа. Трѣбваше да го прочете така: „Той го *зачете*, като подчасяше запаления край на цигарата при всѣка буква“.

— Следъ изречението „Дълго не можеше да разбере цѣли думи“ не се спрѣ.

— Кой ще прочете втория и третия пасажи заедно?

Искамъ да видимъ, ще промѣни ли нѣкъде гласа си.

— Не промѣни никъде гласа си.

— Трѣбваше ли да стори това?

— ? !

— Деца, последното изречение отъ втория пасажъ е: „Гледамъ го и предъ мене се рисува мила картина“. Другарьтъ му си мисли картината, затова ще си понижимъ гласа, като четемъ цѣлия пасажъ. Ето какъ азъ ще го прочета: „Гледамъ го и предъ мене се рисува мила картина. Ето седи тоя едъръ човѣкъ.“

— Прочетете четвъртия пасажъ!

— Поправете грѣшкитѣ!

— Прочетете петия пасажъ!

— Поправете грѣшкитѣ!

— Шестия пасажъ!

— Грѣшкитѣ!

— Тука има прѣка речъ, затова трѣбваше да си промѣни гласа.

— Трѣбваше по-низко да прочете прѣката речъ, защото въ четивото се казва: „ прошепна най милитѣ думи въ писмото“.

— Кой ще го прочете правилно?

- Прочетете следващия пасажъ !
 - Поправете грѣшкитѣ !
 - Последния пасажъ четете !
 - Поправете грѣшкитѣ !
 - Последнитѣ думи сж прѣка речъ и трѣбваше да ги прочете съ другъ гласъ
 - Кой е написалъ това четиво ?
 - Владимиръ Мусаковъ.
 - Деца, той е младъ български писателъ.
- Сега вече прочетохте четивото и казахте, какъ трѣбва да се чете. Внимавайте ! Азъ ще ви прочета четивото.
- За идущия пжтъ искамъ всички така хубаво да го четете.

Ат. Чешмеджиевъ — Пловдивъ.

ХЛѢБЪ И БРАШНО.

(Комплексна тема за II отдѣление).

I. Хлѣбъ.

1. Предметно учение. На децата се даватъ кжсчета черъ и бѣлъ хлѣбъ, различни качества. Тѣ ги разглеждатъ, миришатъ, откъсватъ части и установяватъ, че бѣлиятъ и черниятъ хлѣбъ иматъ свой цвѣтъ, вкусъ, мирисъ, че хлѣбътъ е шупливъ и жилавъ. Установяватъ, че ржжениятъ хлѣбъ е по-жилавъ отъ пшеничниятъ и че е по-тежкъ отъ него — взетъ въ сжщиятъ обемъ. Хлѣбътъ приготвятъ отъ брашно. Разглежда се и брашното. Раздаватъ се на децата различни качества брашно. Установяватъ, че има бѣло и черно брашно. Бѣлото е по-ситно и по-меко, а черното е по-едро и по-жълтеникаво; едното е по-ситно, а другото смѣсено съ трици. Сравняватъ брашното съ хлѣба и установяватъ, отъ кое брашно е бѣлиятъ и черниятъ хлѣбъ и правятъ заключение, че качеството на хлѣба зависи отъ качеството на брашното.

Отъ брашното ще пристжпимъ къмъ тѣстото. Децата приготвятъ ржженото и пшеничното тѣсто съ еднакво измѣрено количество брашно. Поставятъ вода, квасъ и солъ и добре замѣсватъ. Тѣстото оставятъ на топло мѣсто и, когато шупне, опредѣлени групи деца измѣсватъ и правятъ хлѣбчета, които изпичатъ. Тази работа е добре да се извърши въ училището, а изпичането въ фурната или дома — следъ уроцитѣ.

Децата оставятъ тѣстото и безъ квасъ. Двата вида тѣсто поставятъ при еднакви условия да стоятъ до следниятъ день.

2. Смѣтане. Децата съставятъ редица задачи. Материалъ за задачи ще намѣрятъ отъ домашнитѣ си, отъ брашнарскигѣ магазини, които ще обходятъ и разгледатъ. Ето примѣрни задачи : за изхранване на едно семейство за единъ

месецъ отива 28 кгр. брашно. Торбата тежи 75 кгр. Следъ 2 месеца колко брашно ще остане? Сжитото семейство харчи 38 лв. за бѣло брашно и 45 лв. за черно — за две седмици. За соль и фурна 17 лв. Колко е разхода му за хлѣбъ? Хлѣбарьтъ ималъ 39 торби бѣло брашно и 47 торби черно. Изразходвалъ за хлѣбъ 17 т. бѣло и 29 т. черно брашно....

3. Предметно учение. На следния день децата разглеждатъ оставеното при първиятъ урокъ тѣсто. Откриватъ, че тѣстото, въ което има квасъ, се е измѣнило, издигнало се е и втасало. Защо? За отговоръ на този въпросъ ще направятъ следнигѣ опити:

Взематъ чаши съ вода и стъклени тржбички и дишатъ презъ тржбичкитѣ въ водата. На повърхността на водата се появяватъ мѣхурчета, които се изгубватъ следъ дишането... Следъ това вземаме чаша съ захаренъ разтворъ и пушаме кжсче квасъ. Следъ известно време на повърхността на водата се появяватъ мѣхурчета. Заключение — квасътъ диша, той е като живъ, и затова се издига и тѣстото. Защо? Разглеждаме тѣстото и установяваме, че то може да лепи, че се разтѣга и става на листа за баница, че то е еластично.

4. Четене — разказчето „Циганинъ и орачъ“ отъ читанката за II отдѣление на Моневъ и Чилингировъ — издание на Хр. Г. Дановъ. Драматизиране, свободно разказване разширено, илюстриране.

5. Смѣтане. Децата се запознаватъ съ ново правило и си съставятъ и решаватъ задачи изъ комплексната тема.

6. Предметно учение. Този урокъ се посветява на организиране и извършване излетъ до нѣкоя хлѣбопекарница. Децата преди урока си избиратъ 2—3 представители отъ отдѣленнето, които ще направятъ подготовката за излета. Тѣ определятъ, коя хлѣбарница ще посетятъ, деня и часа на излета и колко деца могатъ да влѣзатъ въ хлѣбопекарницата за наблюдение.

Децата се раздѣлятъ на групи. Всѣка група си има ръководител. Групата, покрай общото запознаване съ работата въ хлѣбопекарницата, получава и определена задача за проучване и изяснение на нѣкои въпроси. Напр., една група ще узнае, колко брашно, соль и вода отива за 1 кгр. хлѣбъ и колко струва единъ кгр. хлѣбъ на стопанина. Друга група ще изучи, колко е разходътъ за дърва за една фурна и колко хлѣба — бѣли и черни ще изпече съ тѣзи дърва. Трета група ще изучи, колко работници работятъ въ хлѣбопекарницата и какво имъ се заплаща дневно. Изобщо ще се изучи цѣлата организация на работата въ хлѣбопекарницата.

Излетъ до хлѣбопекарницата. Децата носятъ специални бележни тетрадки и си забелязватъ необходимото за понататъшна разработка.

Материалът се обработва въ класъ. Излетътъ ще става вънъ отъ урока. Децата докладватъ своитѣ впечатления и проучвания и онова, което сж одобрили и не одобрили. Въ случая ще се използватъ групнитѣ проучвания.

7. Моделиране, изрѣзване и рисуване: хлѣбчета, кравайчета, симидчета лопати и т. н. Приготвяне модели на хлѣбарници отъ глина и картонъ. Построяване селски пеци отъ пѣськъ. Работата се води на групи и по свободенъ изборъ и желание.

8. Устни и писмени съчинения. Колективно съставяне на разкази отъ децата. Упражнения за правилно излагане мислитѣ. Напр. „Какъ приготвяме хлѣбъ“, „Какъ пекатъ симидчета“, „Работата на хлѣбаря“, „Какво видѣхме въ хлѣбарницата“. Да се изисква свободно и цѣлостно разказване. *Писане* на едно отъ разказчетата въ тетрадитѣ.

II. Брашно.

1. Предметно учение: а. *Зърно.* Децата получаватъ или си донасятъ ржени и пшенични зърна. Разглеждатъ ги, сравняватъ ги по цвѣтъ и форма и ги рисуватъ. Опитватъ се да ги смачкатъ или строшатъ съ ржце, което е невъзможно. Опитватъ се да ги смачкатъ съ преднитѣ си зъби — много мжно. Сдѣвкватъ ги съ зъби — сега е по-лесно. Децата се натѣкватъ на мисълта, че зърната лесно могатъ да се смелятъ, като се триятъ между камъни.

Правятъ опити съ различни камъни и зърна; че забелязватъ, разнитѣ части на зърната не се смилатъ еднакво, че не всѣки камъкъ е годенъ за мелене на зърна, че камъкътъ трѣбва да е плоскъ, грапавъ, твърдъ и голѣмъ. Понататъшната беседа ще уясни на децата, какъ хората постепенно успѣли да усъвършенствуватъ начина за мелене на зърната, като използвали вѣтъра, водата, конетѣ и огъня.

б. *Запознаване съ мелницата.* За вѣтърната мелница ще си послужимъ съ модели. Наблюденията на водната мелница (воденица) ще станатъ по сжия начинъ, както на хлѣбопекарницата. Децата трѣбва да разбератъ, че най-сжественитѣ части на мелницата сж колелетата и камънитѣ. Водната и вѣтърната мелница се различаватъ по двигателната сила.

в. *Гатанки:* „Крила има птица не е, крила маха — не лети“, „Сѣди дѣдо при рѣка, не жене, не вършей, чука камъкъ — хлѣбъ бере“, „Отгукъ брѣгъ, оттамъ брѣгъ, въ срѣдата бѣлъ снѣгъ“... и т. н.

г. *Снабдяване града съ хлѣбъ.* Изходна точка — количеството хлѣбъ, което изразходватъ семействата на децата. Нужда отъ много хлѣбъ за гражданитѣ. Отъ кжде се набавя толкова хлѣбъ? При беседата се открива, че житото се купува отъ селянитѣ — отъ търговци и кооперации и се изпраща на голѣми партии по железници, съ камиони, коля и т. н. Скла-

дира се въ складове, мели се въ голѣми мелници и отъ тамъ се взема за хлѣбопекарницитѣ. Отъ тази беседа се схваща голѣмата зависимостъ между селото и града.

2. Смѣтане. Съставяне и решаване задачи... Отъ 100 кгр. жито се получава 83 кгр. брашно. Колко трици излизатъ? Бѣлиятъ хлѣбъ се продава по 7 лв. кгр. Колко ще струватъ 5, 10, 3, 7... хлѣба? Черниятъ се продава по 5 лв. колко ще струватъ 5, 7, 10... хлѣба?

3. Предметно учение. а) *Посѣване зърна* — ръжъ и пшеница въ специални съндѣчета съ земя, или въ учил. градина на опредѣлени лехи. Добре е да посѣятъ и въ стъклено съндѣче, за да се вижда презъ стенитѣ му процесътъ на никненето. При сѣянето децата пѣятъ пѣсничката „Орачъ“ („Детска музика“ отъ Г. Атанасовъ.)

Правятъ се редовно наблюдения за началото на поникването, за развитието на стѣблото и листата и констатираното се записва въ записн. тетрадки.

б) *Запознаване съ главнитѣ земледѣлски орждия.* На децата се показватъ землед. орждия и машини: орало, плугъ, брана, сѣялка, жътварка, вършачка и т. н. Подробно се разглеждатъ частитѣ на оралото и плугътъ и се изтъква преимуществото на плуга. Беседва се за работата въ голѣмитѣ стопанства. Добре е да се разгледа едно отъ тѣхъ. Въ дома си децата да изработятъ модели на рало, плугъ, брана и вѣялка...

в) *Разглеждане класове на ръжъ и пшеница.* Въ учил. трѣбва да има пълна сбирка. Децата ги разглеждатъ, сравняватъ, обръща имъ се вниманието върху различното раположение на зърната, на осила, на люспитѣ, въ които сж заключени зърната. Класоветѣ ще се рисуватъ.

4. Писане. При свободното изказване децата съставятъ разказче за сѣненето на зърното, поникване и узрѣване. Разказчето написватъ свободно въ тетрадитѣ. Написаното четатъ, сравняватъ и поправятъ стилно и правописно. При всѣко разказче се поставя илюстрация.

5. Гимнастика. Подражателни движения. Илюстративна игра съ пѣсень: „Селянино покажи ни, какъ се сѣе житото“.

6. Предм. учение. Беседа за жътвата, возене на снопи и вършитба. Използватъ се индивидуалнитѣ наблюдения на децата. При беседата и свободното изказване ще се обърне внимание не само на техниката на труда, а и на неговата тежестъ. Ще се обърне внимание, че въ село при тази работа участвуватъ всички въ семейството, че селото въ това време е пусто — безъ хора. Беседата се свършва съ драматизация — жътвари, събирачи, вършитба и. н.

7. Четене четивото „Житена питка“ отъ А. Каралийчевъ (Читанка за II отделѣние отъ Чилингировъ и Моневъ). Другъ учебенъ часъ ще се чете четивото „Ечмикъ и пшеница“ и

стихотвор. „Орачъ“ въ същата читанка. Драматизация и илюстриране на съжитиѣ.

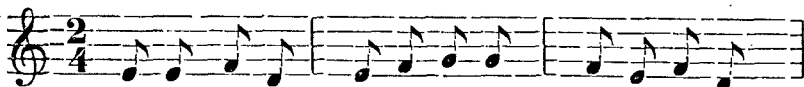
7. **Смѣтане.** Селянинъ пожъналъ 46 снопа ржжъ, а пшеница 35 снопа повече. Колко снопа е била пшеницата? Той превозвалъ снопи. Всичкитѣ снопи били 100 и въ колата качвалъ по 25, на колко пѣти ще ги превози? Съставятъ се подобни задачи и отъ децата.

8. **Писане.** Съставяне разказъ отъ съдържанието на стихотворението „Орачъ“. Написване свободно на тетрадки. Илюстриране на същото. Хубаво написаното разказче се поставя въ рамка, декорирана съ житни и ржжени класове.

9. **Моделиране и изрѣзване** на сърпъ, събирачка, диканя, гребло, вили и т. н. свободно.

10. **Колективна изработка на картина** — синтезъ на всичко учено за хлѣба. Въ срѣдната житно поле, при рѣката — мелница, на друга страна жътвари и харманъ — вършитба. Съставяне надписи, напр.: „Ралото и мотиката хранятъ свѣта“ и т. н.

11. **Празникъ на хлѣба.** Организирането му става отъ децата. Наредатъ всичкитѣ си картини и изработки въ обща изложба, която декориратъ съ цвѣтя и класове. Такива ще има винаги въ учил. сбирка. Децата си разпредѣлятъ кратки доклади на теми: 1) Обработка на земята за сѣяне; 2) Посѣване, поникване на зърното, изкласяване и узрѣване; 3) Жътва, превозъ на снопитѣ, вършитба; 4) Воденица, хлѣбопекарница и хлѣбъ. Между докладитѣ — декламации, четене, сценичка съ балетъ и игри изъ живота на орачитѣ, жътваритѣ и хлѣбаритѣ. Ще се разработи и пѣе на празника пѣсничката „Воденичка“ отъ ржков. на *Ат. Димевъ*:

Ей тамъ де по-то-че мал-ко пѣ-ни се из-
Де вго-ри-ца кит-на, гжста ж-во се про-

ви-ра ви-ра тра-ка, тра-ка, тра-са, тра-ка
ви-ра ви-ра

жи-во се про-ви-ра, ви-ра.

Тамъ въ долчето на баира
Сгушена самичка,
Бързо трака и не спира
Наш'та воденичка.

Сутринъ рано, вечеръ късно
Тя не спира, мели :
Брашненце ни тя приготвя,
Че сме огладнѣли.

Надъ люлката.

Умѣрено

Кир. Кючуковъ.

1. Листъ срѣдъ листъ се ро ни, влачатъ се мъг-

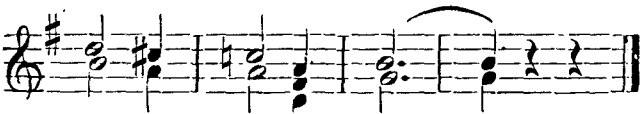
ли . . . Азъ ще те лю- лѣ- я

и ще ти по- пѣ- я ти по пѣ-

я — Спи ми рож бо, спи !

На- ни, нан-кай, на ! . . .

2. Идаъ дни тжовни,
Иде студъ и снѣгъ . . .
Затвори очички,
Свидна моя птичко,
Спи ми, ангелъ драгъ !
Нани, нанкай, на ! . . .

3. Бури ще вилнѣятъ
Въ леднитѣ нощи . . !
Ала ти сънувай
И въ сѣня блѣнувай,
Спи ми, детко, спи !
Нани, нанкай, на ! . . .

4. Ти си мойто слънце,
Мойтъ златни дни —
Азъ ще те милувамъ
И ще те цѣлувамъ,
Спи ми, рожбо, спи!
Нани, нанкай, на!...

Вл. Русалиевъ.

Първи снѣгъ.

Живо.

Ст. Ц. Даскаловъ.

Де, де де, де, де, де! Пакъ снѣгътъ дой- де!

Пакъ ще ходимъ по пър- зал- ки, ще и- гра-емъ

с'бѣ-ли вал-ки. Де. де де, де, де! Пакъ снѣгътъ дой-

де!

де!

А, а, а! Имамъ си шейна!
Ще я стегна, па ще литна,
Като стрела ще се джитна;
А, а, а! Имамъ си шейна!

У, у, у! Студъ голѣмъ наду!
Азъ отъ него не се плаша,
Щомъ кожата си препаша.
У, у, у! Студъ голѣмъ наду!

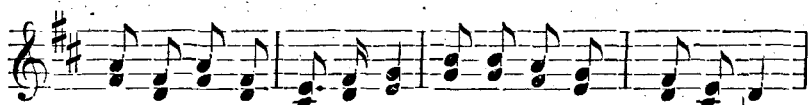
ДѢДО СНѢЖКО.

Умѣрено.

Ст. Ц. Даскаловъ

Е- то дой-де, дой-де вѣчь дѣ-до СНѢЖКО отъ далѣчь,

Вредъ не-бе то се тѣмнѣй, на звезди-ци снѣгъ се сѣй.

Сѣй го, СНѢЖКО, сѣй безъ чѣть и по-кри-вай

ти на-вредъ! ти навредъ!

Доръ настане —
Пролѣтъ — чаръ,
Ти властѣвай
Като царь:

Надъ поля
И надъ гори
Нека твоята
Власть цари!

Сѣй го, СНѢЖКО,
Сѣй безъ чѣть
И покривай
Ти навредъ!

Трайко Симеоновъ.

ЛОШЪ ДѢДО, БРЕЙ!

Умѣрено-игриво.

Ст. Ц. Даскаловъ.

1. Тръгналь дѣдо да ше-та по бал-ка-ни по-ле-та.

Де-то ких-не. бу-ря вѣй, тра-ла ла ла

бу-ря вѣй бу-ря вѣй! Хей, брей, лошѣ дѣ-до, брей!

2. Съ бѣлъ кокухъ на гърбина
Тежъкъ и за двамина
Гдего мине, снѣгъ пилѣй)
Трала ла ла снѣгъ пилѣй)
Хей, брей, лошѣ дѣдо брей!	3. Скрилъ уши подѣ калпака,
Кого срещне, затрака
Грозни зжби и се смѣй)
Трала ла ла и се смѣй)
Хей, брей, лошѣ дѣдо брей!
4. Всѣка зима минува
Въ наши край зимува,
И да плаче, и да пѣй)
Трала ла ла — и да пѣе)
Хей, брей, лошѣ дѣдо, брей!	5. Тръгналѣ дѣдо да шета
И да щипе нослета,
Да имѣ духа да имѣ вѣй)
Трала ла ла — да имѣ вѣй)
Хей, брей, лошѣ дѣдо, брей!

Ст. Чилингировъ.

Зимно хоро.

Ст. Г. Даскаловъ.

Хай-де всички отъ сърдце да из ви-е-ме хорце.

Тра-ла ла, тра-ла ла, да из-ви-е

ме хорце ме хорце.

2. Отъ небето
Бѣлъ и мекъ
Нека рѣси
Пухкавъ снѣгъ.
Тралала, тралала
Нека рѣси пухкавъ
снѣгъ. | 3. Неко скоро
Навали —
Ще пристегнеме
Шейни.
Тралала, тралала
Ще пристегнеме
шейни. | 4. И тогава —
Нашѣ е рай:
До забрава
Пѣй, играй!
Хопа хопѣ, тропа тропѣ
До забрава пѣй, играй! |
|--|---|---|

5. И студения
Просторъ
Ще процепимъ

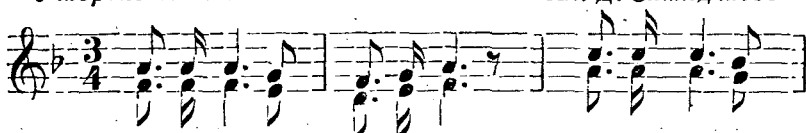
С'пѣсни в'хоръ.
Тралала, иха - ха
Ще процепимъ с'пѣсни в'хоръ.

Ст. Ц. Даскаловъ.

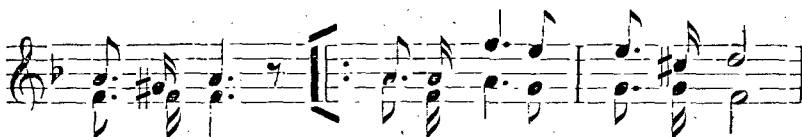
Сирашка пѣсенъ.

Умѣрено-бавно.

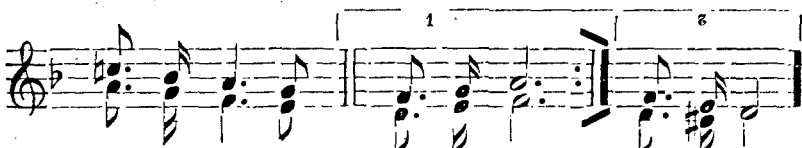
Ал. Д. Симидчиевъ

Ми-ло пти-чен-це, е ла, чуй ти мо-и-

тъ тег-ла! Нѣмамъ майка, тат-ко драгъ,

азъ от-ко-ле съмъ си-ракъ. съмъ си-ракъ

Ахъ попѣй ми ти, попѣй,
Черни грижи разпилѣй!
Ти далечъ ги разнеси)
И навсѣде разгласи : } 2

На сирацитѣ скръбъта
Нѣма нийде по свѣта.
Ахъ, попѣй ми ти, попѣй,)
Черни грижи разпилѣй ! } 2

В. Ив. Стояновъ.

ИЗЪ УЧИЛИЩЕТО И ЖИВОТА

Вторъ международенъ конгресъ за училища на откритъ въздухъ. Тоя конгресъ се състоя отъ 7 до 11 априлъ т. г. въ Брюкселъ. Около 500 делегати отъ 17 държави участвували въ него. Конгресътъ гласувалъ единодушно резолюция, въ която се препоръчва:

1. Училищнитъ и административнитъ власти да подпомагатъ всички инициативи, съ които се цели да се приложи принципътъ на училищата на откритъ въздухъ.

2. Учителитъ да водятъ всѣкога, когато е възможно, обучение на открито или при отворени прозорци.

3. Новитъ училищни сгради да се строятъ въ крайнитъ на селищата въ добре провѣтривани мѣста. Да се уреди безплатенъ или ефтинъ превозъ до тѣхъ за всички ученици.

4. Учебнитъ програми да се съкратятъ. Учебнитъ занятия да се нареждатъ така, че децата да иматъ най-широка възможность да играятъ, да се разхождатъ и да работятъ на откритъ въздухъ.

5. Въ всички училища да се води обучение предимно на откритъ въздухъ.

6. При всички училища да се уредятъ просторни игрища.

7. Да се уредятъ детски игрища въ всички гъстонаселени градски квартали.

8. Изкуственитъ учебни помагала въ основнитъ училища да се замѣстятъ съ помагала, които самата природа дава: въ училищната градина, на полето, въ гората и др.

9. Учителитъ за училищата на откритъ въздухъ да се подготвятъ въ специални институти. При последнитъ да се създадатъ опитни училища на откритъ въздухъ.

10. Въ всички държави да се създадатъ национални комитети, свързани съ международния комитетъ за училищата на откритъ въздухъ. Тѣ трѣбва да уредятъ постоянна пропаганда въ полза на тѣзи училища и да си размѣнятъ сведения за дейността и постиженията си.

11. Въ училищата на откритъ въздухъ да се приематъ само деца, грижливо подбрани отъ училищнитъ лѣкари. Тамъ не трѣбва да се допускатъ туберкулозни, страдащи отъ сърцебиене, аномални и закъснѣли въ умственото си развитие. Тѣзи училища не трѣбва да се смѣсватъ съ детскитъ санаториуми и лѣтовища. И санаториумитъ и лѣтовищата сж лѣчебни заведения, предназначени за деца, засегнати отъ скрити болести, които изискватъ специаленъ надзоръ и лѣкуване.

12. Въ училищата на откритъ въздухъ да се създаде тѣсна връзка между учители, лѣкари и прислуга.

13. Въ програмитѣ на всички училища да се даде широко мѣсто на физическото възпитание, като се постави последното подъ надзора на лѣкари.

14. При упражненіята по физическо възпитание ученицитѣ да се групиратъ споредъ тѣхнитѣ физиологически и паталогически характеристики. Само при тѣзи условия учителитѣ ще иматъ най-голѣми възможности да поправятъ недостатѣцитѣ на своитѣ възпитаници.

15. Физическото възпитание да се повѣри на добре подготвени учители.

16. Слѣдцѣлѣчението да се прилага само по указанията на лѣкарь.

17. Всички училища, които ще се строятъ въ бждаще, трѣбва да бждатъ училища на откритъ въздухъ.

(Bulletin du Bureau International d'Education. V Année, № 3).

Международенъ конгресъ за възпитанието презъ първото детство заседава отъ 27 юлий до 1 августъ т. г. въ Парижъ. Участвуваха около 3000 учителки отъ детскитѣ училища и мнозина педагози отъ различни държави. Работата на конгреса била разпредѣлена въ 5 секции:

1. Обща организация на възпитателнитѣ заведения за деца на възраст отъ 2 до 7 година.

2. Домакинска уредба: — сгради, покжщнини, учебни помагала.

3. Програми и методи.

4. Естетическо възпитание.

5. Здравно и обществено възпитание.

Четени били редица твърде интересни доклади и реферати: върху сътрудничеството между учители и родители, стойността на ритмичната гимнастика на Жакъ Далкрозъ, туберкулозата въ детското училище, подготовката на учителкитѣ за детски училища, доучилищното възпитание на аномалнитѣ деца, преустройството на училищната покжщнина и пр. Участвували съ реферати и *Д-ръ Ов. Декроли* отъ Брюкселъ, *Wasburne* отъ Winnetka, *Франкоуски* отъ Виена, *Марта Мушонъ* отъ Хамбургъ, *г-ца Дескъодъръ* и *Адолфъ Ферниеръ* отъ Женева.

Голѣмъ интересъ възбудили докладитѣ на *г-ца Муфларъ*, инспекторка на детскитѣ училища въ Сенския (Парижкия) окръгъ и на *г-ца Фонтено*.

Г-ца Муфларъ докладвала върху методитѣ и резултатитѣ отъ обучението по начално четене въ френскитѣ детски училища*). Тя анкетираше въ продължение на две години

*) Въ Франция обучението по четене започва отъ детскитѣ училища.

около 5000 деца, отъ които 3500 били обучавани по *идеографичния* (цѣлостния) методъ, 1000 — по метода на *звукуването* и 500 — по *смѣсенія писочетенъ методъ*. Анкетата показала, че идеографичниятъ методъ има безспорни предимства надъ другитѣ методи. Важни условия за успѣха на началното обучение по четене сж редовното посещение и възрастта на децата. Има „възраст на четенето“. Въ никой случай децата не трѣбва да се учатъ да чететь, преди да навършатъ 6 год.

Г-ца Фонтеньо въ своя докладъ разгледала психологическитѣ основи и педагогическата стойностъ на *цѣлостното обучение*. Възъ основа на многобройни опити, правени въ различни училища, тя посочила, че цѣлостното обучение е за предпочитане предъ обучението по отдѣлни, несвързани помежду учебни предмети. Чрезъ него училището по лесно и по-успѣшно може да постигне своитѣ задачи. Цѣлостното обучение се налага отъ особеноститѣ на детската природа и нуждитѣ на действителния животъ.

При конгреса били уредени две голѣми изложби: една на изработки отъ учителки и деца, на училищни и здравни инсталации, на фотографии и филми изъ живота на децата и друга на книги, псмагала и покжщнини, представени отъ разни книгоиздателствата и фабрики.

Конгресиститѣ присъствуваха и на нѣколко практически уроци въ детски училища, посетили училища на откритъ въздухъ и новитѣ парижки реформенни училища: Pantin, Auber-villiers, Suresnes, Malakoff и др.

Швейцарски педагогически конгресъ. Отъ 26 до 28 юний т. г. въ Базелъ заседава 25-ия Швейцарски педагогически конгресъ, свиканъ по инициатива на Учителския съюзъ въ Нѣмска Швейцария. Участвували около 1000 учители. Четени би реферати отъ видни педагози и общественици на злободневни педагогически теми: 1. Училищната политика въ конфедерацията и кантонитѣ; 2. Длъжности на швейцарското училище къмъ държавата; 3. Биологията въ услуга на народната хигиена; 4. Реформи въ обучението по писане и др.

При конгреса били уредени две изложби: една на учебници, педагогически ръководства, учебни помагала и училищна покжщнина и друга на ученишки изработки отъ различни училища въ Базелския кантонъ.

Отъ изложенитѣ учебници най-силно впечатление правили отлично илюстриранитѣ учебници по *родинознание*, издадени отъ министерствата на просвѣтата въ разнитѣ кантони.

Въ швейцарскитѣ основни училища родинознанието се изучава още отъ първата учебна година. Децата тамъ отначало изучаватъ не *обща география*, а географията и историята на своето *родно мѣсто*. Всѣко по-голѣмо селище има свой учебникъ по родинознание. Обучението се гради върху мно-

гобройни излети. Въ него широко и умѣло се използватъ рисуването, моделирането, изработката на релефи отъ пѣськъ и глина и чертането на карти. Трудовиятъ принципъ се прилага напълно.

Рисуването, моделирането и ръчната работа се използватъ, като *изразно сръдство*, за онагледяване на уроцитѣ по всички учебни предмети. Почти всички писмени ученишки работи, дори и ония по граматика, геометрия и аритметика, се илюстриратъ съ подходни рисунки.

Обучението по писане и краснописъ въ Базелския кантонъ е водено по метода на *П. Хулигеръ*. Много ученишки тетрадки отъ различни училища и отдѣления свидетелствували, че по тоя методъ ученицитѣ могатъ по-лесно да се научатъ да пишатъ бързо, четливо и красиво, отколкото по досегашнитѣ методи за краснописъ.

Изложенитѣ разновидни ученишки изработки показвали, че въ детскитѣ и първоначалнитѣ училища въ Базелския кантонъ се води съ голѣмъ успѣхъ *цѣлостно обучение*. Тамъ обучението се превърнало, наистина, въ „обучение отъ живота“. Всички знания и сръчности, които училището дава, се преплитатъ и свързватъ съ действителния животъ и съ естествениятъ детски интереси.

Изобщо, въ конгреса и въ изложбитѣ е билъ представенъ твърде добре голѣмия напредѣкъ, постигнатъ отъ швейцарското основно училище презъ последното десетилѣтие.

Международенъ курсъ по рисуване е билъ уреденъ отъ 15 до 30 юлий т. г. въ Щаеръ (Горна Австрия) подъ ръководството на *Рихардъ Роте*, професоръ въ педагогическия институтъ въ Виена. Роте е виденъ пионеръ на новото възпитание и талантливъ реформаторъ на обучението по рисуване. Нему виенското училищно настоятелство възложи да преработи учебнитѣ програми по рисуване и да подготви виенскитѣ основни учители за приложбата на новитѣ методи по рисуване. Въ редица курсове и конференции и съ нѣколко отлично написани и илюстрирани ръководства той изпълни своята задача блѣсково.

Роте създаде собственъ методъ по рисуване, изграденъ върху детската психология — върху биологическитѣ интереси на децата презъ различнитѣ имъ възрасти. Той постави рисуването напълно въ услуга на общитѣ задачи на възпитанието. Не задачитѣ на мъртвата рисувателна техника, а естественото развитие на детскитѣ творчески сили и способности е главната задача, къмъ която, споредъ Роте, трѣбва да бжде насочено обучението по рисуване въ общообразователното училище. По тоя пѣтъ той и неговитѣ многобройни сътрудници постигнаха въ виенскитѣ училища резултати, които удивляватъ всѣки посетителъ тамъ.

Учителскитѣ курсове по рисуване, ръководени отъ Роте, сѣ били винаги интересни и по уредба, и по постижения. Многобройни учители сѣ ги посещавали. Въ западноевропейския педагогически печатъ за тѣхъ сѣ давали най-ласкави отзиви.

Тазигодишниятъ му курсъ въ Щаеръ е ималъ следната програма:

1. Погледъ върху съвремениятъ живописъ и върху учебния методъ и техника по рисуване въ виенскитѣ училища. Всѣки день теоритически упътвания, придружени съ практически упражнения.

2. Разглеждане на свободни (самопроизволни) детски рисунки, на творби отъ предисторическото изкуство и на изкуството на първобитнитѣ народи. Сравнения между тѣхнитѣ и детскитѣ рисунки.

3. Опознаване на детската природа чрезъ свободнитѣ детски рисунки. Методъ на детското рисуване. Развой на последното презъ различнитѣ детски възрасти и въ различнитѣ учебни години.

4. Изобразяване на човѣци, животни, цвѣтя, дървеса и бездушни предмети чрезъ следнитѣ техники: рисуване, живописъ, изрѣзване отъ черна и цвѣтна хартия, строежи отъ хартия, картонъ, пластелинъ и други материали, гравюри върху линолеумъ, изработка на книжни шаблони и пр.

5. Декоративно рисуване въ връзка съ материала, целта, инструментитѣ и различнитѣ предмети, които се украсяватъ. Стремeжи на съвременна архитектура. Изработка на различни детски играчки.

6. Рисуване и живописъ отъ натура при излети. Приложба на различна техника.

7. Изложба на ученишки рисунки отъ различни училища и различни отдѣления и класове.

Опитно училище въ Варшава. Въ Варшавското преградие Прага е уредено голѣмо опитно основно училище, въ което се прилагатъ най-новитѣ искания на съвременната педагогическа теория. Тамъ се води *цѣлостно, индивидуализирано и активно обучение*. Дисциплината се гради върху самоуправлението и самонадзора на ученицитѣ.

Училището, както всички полски основни училища, има 7 отдѣления. Всѣко отдѣление е раздѣлено на две паралелки: А — за силни ученици, Б — за срѣдни. Подборътъ на ученицитѣ за еднитѣ и другитѣ паралелки се извършва въз основа на психологически изследвания, ръководени отъ специалисти-педагогъ и лѣкаръ.

Въ паралелкитѣ се води не *общо*, а *групово* обучение. Ученицитѣ въ всѣка паралелка отъ долнитѣ отдѣления сѣ раздѣлени на *три групи* по 10, въ срѣднитѣ — на *4 групи*,

по 8, а въ горнитѣ — на 6 групи по 5 деца. На всички ученици се дава пълна възможност да се учатъ, развиватъ и напредватъ споредъ своитѣ сили и способности.

Въ учебната програма е прокаранъ принципътъ на *цѣлостното обучение*. Тя напомня твърде много учебнитѣ програми на новитѣ германски и австрийски училища. Цѣлото учебно градиво за всички отдѣления е разпредѣлено не по отдѣлни учебни предмети, а по *предметни области*. Главнитѣ предметни области сж разпредѣлени по отдѣления така:

I отдѣление : семейство и домъ, длъжности на децата къмъ родителитѣ.

II отдѣление : улица, съседи, занаяти, що дължи семейството на хлѣбаря, месаря, бакалина, аптекаря и др.

III отдѣление : градътъ, общинскитѣ служби, срѣдства за съобщения.

IV отдѣление : градътъ и селото, тѣхнитѣ отношения, размѣна на тѣхнитѣ произведения, тѣхнитѣ контрасти.

V отдѣление : отечество, народно единство, взаимна зависимость на различнитѣ части на отечеството; характеръ и нужди на всѣка отъ тѣхъ.

VI отдѣление : отечество и чужбина, вносъ и износъ, международна солидарность, какво дължи отечествената култура на чуждата и какво е дала тя на свѣта.

VII отдѣление : нашата солидарность съ човѣцитѣ на миналото, велики открития, велики научни и художествени гении, нашата данъ къмъ човѣчеството.

(Educatеur, № 3, 1931).

Вмѣсто чинове — маси и столчета. При педагогическия институтъ „Жанъ Жакъ Русо“ въ Женева била уредена отъ 24 до 30 априлъ т. г. изложба на нови училищни покжщини. Образци на такива били представени отъ голѣми фабрики въ Швейцария, Германия, Франция, Англия и Австрия.

Всички изложени покжщини се отличавали съ простота, изящество и удобство. Вмѣсто различнитѣ досегашни „системи на хигиенични чинове“, тамъ били изложени нѣколко образци на отдѣлни едномѣстни и двумѣстни масички и столчета. Като най-пригоденъ за новитѣ училища билъ намѣренъ единъ образецъ на масички, на които писалището било снабдени съ механизъмъ да се поставя въ наклонено и хоризонтално положение. Столчетата за тия масички били снабдени сжщо съ механизъмъ, който позволявалъ да се нагодява височината на сѣдалището имъ споредъ ръста на ученицитѣ. Такива масички и столчета били въведени вече въ много отъ новитѣ училища въ западноевропейскитѣ държави.

Ученишкитѣ маси и столчета иматъ много предимства предъ тежкитѣ и скжпи стари „хигиенични чинове“: тѣ сж

леки, ефтини, лесно могат да се нагодяват къмъ ръста на ученицитѣ и къмъ разнообразната работа въ новото училище. Отдѣлниятъ подвиженъ столъ позволява на детето, когато чете, пише, рисува или върши нѣкаква ръчна работа, да се разполага така, както му е най-удобно да работи. Вънъ отъ това, при обучението по различнитѣ учебни предмети масичкитѣ и столчетата лесно и бързо могат да се нареждатъ така, както изискватъ нуждитѣ на самото обучение: въ редици едни следъ други, въ кръгъ, въ полукръгъ, въ право-ъгълникъ и т. н. Тамъ, дето нѣма гимнастически салони, при упражненията по гимнастика само въ нѣколко минути, учебната стая може да се превърне въ такъвъ: масичкитѣ и столчетата се поставятъ едни върху други въ четиритѣ ъгли на стаята, и нуждниятъ просторъ за игра е откритъ.

Вестникътъ като учебно помагало. Новото училище се стреми да запознае своитѣ възпитаници съ *действителния съвремененъ* животъ и да ги подготви за него. За тая целъ, освенъ прѣкиятъ планоуѣрни наблюдения надъ живота то широко използва, като учебно помагало, и добре списванитѣ всѣкидневни вестници. Различнитѣ статии, описания, разкази, съобщения и обяви въ тия вестници поднасятъ всѣки день богаты и разнообразенъ материалъ, съ който може да се онаследи и оживи обучението по всички учебни предмети. Случкитѣ изъ частния и общественъ животъ даватъ много факти за уроцитѣ по предметно учение, хигиена, гражданско учение и нравоучение; пътешествията, свѣтовнитѣ събития, научнитѣ и техническитѣ открития – за уроцитѣ по география, ботаника, зоология, геология, физика и химия; различнитѣ празденства – за ония по история. Благороднитѣ дѣла на съвременитѣ дейци въ областта на науката, изкуството и техниката, въ стопанския, политическия и религиозния животъ трѣбва да станатъ предметъ за разглеждане въ училището.

Всѣкидневниятъ вестникъ позволява да се държатъ ученицитѣ въ течения на стопанския животъ: цени на стоки, борсови курсове, разписания на желѣзници и параходи и др. Въ съобщенията и обявитѣ изъ тази областъ винаги може да се намери изобилень материалъ за интересни задачи по смѣтане и геометрия.

Училищнитѣ учебни помагала могат да бждатъ обогатени съ сборки, съставени отъ изрѣзки изъ различни *иллюстрирани* вестници.

Въ прогимназията и въ срѣдното училище ученицитѣ трѣбва да се научатъ подъ ръководството на учителя да четатъ всѣкидневнитѣ вестници, да се отнасятъ критически къмъ изнасянитѣ въ тѣхъ факти и безпристрастно да ги преценяватъ.

КНГОПИСЪ И РЕЦЕНЗИИ.

Проф. Д-ръ Ст. Консуловъ.—Обща биология.
Университетска библиотека № 105. София, 1931, Цена 210 лв.

Въпроситѣ, които се разглеждатъ въ общата биология, интересуватъ всѣки интелигентенъ човѣкъ. Въ що се състои животътъ. Животъ на клетката. Едноклетъчни и многоклетъчни животни и растения. Развитие на животнитѣ и растенията. Размножаване. Животъ и смъртъ. Еволюция. Теории за обяснение на еволюцията. Произходъ на човѣка. Бъдащото на човѣшкия родъ. Това сж най-главнитѣ въпроси, които се разглеждатъ въ общата биология. Покрай тѣхъ се разглеждатъ и много други, нѣкои отъ които, напр. въпросътъ за наследствеността, сж сжщо отъ голѣма важностъ.

Нашата литература е изобщо бедна на съчинения отъ подобенъ характеръ. Биологията на проф. М. Поповъ е отдавна изчерпана. Тя имаше и тоя недостатъкъ, че не бѣ иллюстрирана, нито бѣ пълна. Освенъ това въ много части е остарѣла. По-нови сж гимназиалнитѣ учебници на Д-ръ Консуловъ и В. П. Гочевъ. Новото издание „Обща биология“ се явява въ нашата литература тъкмо на време да запълни една празнота. Докато въ чуждитѣ литератури има по нѣколко ръководства, които се допълнятъ едно съ друго, у насъ биологията на проф. К. е за сега единичко ръководство. Г-нъ К. е ималъ това предъ видъ и се е старалъ да застъпи равномерно почти всички въпроси.

Езикътъ, на който е написанъ тоя трудъ, е лекъ и достъпенъ и за читатели съ по-слаби познания по естественитѣ науки.

„Обща биология“ на проф. К. трѣбва да бжде набавена въ всички училищни библиотеки. Неопитниятъ читателъ лесно ще се ориентира, ако предварително прочете нѣкое елементарно ръководство, каквото представлява, напр., учебникътъ за VIII кл. на В. П. Гочевъ, понеже въ тоя учебникъ сж изложени най-елементарно най-сжщественитѣ биологични явления и развитието на растителния и животински свѣтъ. Цената 210 лева за книга отъ 383 страници, може би, на пръвъ погледъ ще се покаже висока, но, ако сравнимъ българскитѣ книги съ тия на чужди езици, ще се увѣримъ, че днесъ българската книга е най-евтина. Биологията, напр., на проф. Hartmann въ руски преводъ струва 750 лева. Биологията на проф. Консуловъ е луксозно издание и е богато иллюстрирана. Тоя трудъ заслужава похвала. Да се надѣваме, че ще намѣри добъръ приемъ въ учителскитѣ срѣди и въ близко бъдаще можемъ да очакваме ново по разширено издание.

В. П. Гочевъ.

КНИГИ И СПИСАНИЯ, получени въ редакцията.

1. *Г. Илиевъ и Ил. Йордановъ — Дели-Орманъ въ картини.* Фотографически снимки. Кеманларъ. Издание на книжарница Ил. Йордановъ, 1931 г.

2. *Трайко Симеоновъ — Нашата гора.* Четиво по естествознание. София, ул. Клокотница, 2. Цена 6 лв.

3. *Д-ръ Ив. Хр. Ивановъ — Здравно и болно сърдце.* Това, което трѣбва да знае всѣки за сърдцето, кръвта и артериитъ Съ 14 фигури въ текста. Книгоиздателство „Акация“, София, 1931 г. Ц. 20 лв.

4. *Проф. Г. Кершенцайнеръ, проф. Фр. Фьорстеръ — Държавно-гражданско-възпитание.* Изложение и сравнение на главнитъ имъ мисли по въпроса отъ *Димитъръ Грънчаровъ*. София, 1931. Ц. 15 лв.

5. *Книгописень показалець на педагогическата литература.* III издание. Книжарница Симеонъ Симеоновъ, Русе, 1931 г. Ц. 10 лв.

6. *Родна речъ.* Стисание за ревнителите на българското слово. Уредници: проф. Ст. Младеновъ и Ст. П. Василевъ. Годишна цена 70 лв. Казанлъкъ. Год. V, кн. 1.

7. *Земледѣлски уроци.* Селско-стопанско списание. Редакторъ: Юрданъ Илиевъ. София, ул. Кракра, 5. Годишенъ 50 лв. Год. IX, кн. 7, 8 и 9.

8. *Българско училище.* Обществено-педагогическо списание. Урежда редакционенъ комитетъ подъ редакторството на Д-ръ В. А. Мановъ. София I, ул. Доспатъ, 42. Год. абонаментъ 80 лв. Год. IV, кл.

9. *Домъ и училище.* Списание за популизиране възпитателната наука и практика. Редакторъ: Димитъръ п. Николовъ. София, ул. Свиленица, 5. Годишенъ абонаментъ 80 лв. Год. II, кн. 1. и 2.

10. *Нашето дете.* Списание за отглеждане и възпитание на децата. Редакторъ: проф. Д-ръ Ст. Ватевъ. София, ул. Графъ Игнатиевъ, 24. Год. абонаментъ 50 лв. Год. IV, кн. 7 и 8.

11. *Учителска практика.* Списание за всѣкидневната работа на учителя. Книгоиздателство „Хемусъ“, А. Д.—София. Год. абонаментъ 80 лв. Год. II, кн. 2.

12. *Учителска мисълъ.* Месечно обществено-педагогическо списание. София, ул. Христо Ботевъ, 60. Год. XIII, кн. 1.

13. *Училищенъ прегледъ.* Год. абонаментъ 300 лв. Год. XXX, кн. 8.

Редакторъ: Антонъ Борлаковъ.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ПРАКТИКА, година XI (1931 — 1932).

Дава статии върку приложбата на съвременнитѣ педагогически искания въ първоначалното училище и прогимназията; разглежда всички течения и прояви, които целятъ обновата на училището; поднася практически материали, съ които може да се подпомага учителовото творчество въ училищното обучение и възпитание.

Излиза всѣки месецъ отъ 1 октомврий 1931 г. до 1 юний 1932 год. 8 книги годишно.

Годишенъ абонаментъ:

1. За България 100 лева. 2. За Чужбна 120 лева.

Абонаментътъ се предплаща.

Настоятелъ на „Педагогическа практика“ може да бжде всѣки, който запише най-малко 5 абоната. На настоятели и книжари се прави 20% отстъпка отъ абонамента.

Пълни течения отъ год. V (1925 — 1926), год. VII (1927 — 1928) и год. X (1930 — 1931) се отстъпватъ по 50 лева. Всички други изтекли годишнини сж изчерпани.

Всичко, що се отнася до списанието — писма, пари и ржкописи — се изпраща на адресъ: *Антонъ Борлаковъ, ул. Кр. Мирски, № 14, гр. Варна.*

Отъ администрацията на „Педагогическа практика“, улица Кр. Мирски, 14.— Варна, могатъ да се доставятъ следнитѣ книги:

1. Добри Христовъ — **Рой звездици.** Частъ I. Пѣсни за първоначалнитѣ училища . 30 лв.
2. Добри Христовъ — **Рой звездици.** Частъ II. Пѣсни за прогимназиитѣ 45 лв.
3. Б. Върбановъ — **Обществени грижи за децата въ Виена и Буда-Пеща** . . 20 лв.
4. А. П. Нечаевъ — **Измѣрване умствения развой на децата** 25 лв.
5. М. Мещерски — **Какъ да се уреждатъ градини при народнитѣ училища** . . 20 лв.

За поржчки повече отъ 100 лв. се прави отстъпъ 30%.

Име До Госп. С. ОКОЛИЯ
--

Адресният номеръ и точният адресъ на абоната трѣбва да се посочватъ винаги, когато се изпращатъ суми срещу абонаментъ, когато се искатъ промѣни на адреси, неполучени книжки или каквито и да е справки отъ редакц. или администрацията на списанието.

Неполучени книжки трѣбва да се искатъ веднага следъ получаването на най-близката следъ тѣхъ книжка.

Когато се изпращатъ суми съ пощенски записъ, трѣбва да се съобщава съ отдѣлно писмо, за коя годишнина на списанието и за кои абонати се изпращатъ тѣ.

Въ „Педагогическа практика“ може да сътрудничи всѣки учителъ, който съ перото, мисълта и практиката си може да бжде полезенъ на учителството и училището.

Ръкописитѣ трѣбва да бждатъ написани само на едната страница на листоветѣ чисто, четливо и съ официалния правописъ.